

LA REVISTA DEL FOMENT
PRIMAVERA 2016—NÚM. 2147

CAUSES I EFECTES DEL CANVI CLIMÀTIC

Dossier

**NOVEL·LA, ASSASSINA
DEL LECTOR**

—*Núria Amat*

Temes de demà

**LES CANTONADES
DEL PODER**

—*Manel Manchón*

2050: SOCIETAT I EMPRESA

—*Ramon Adell*

Arts&Co.

**LEOPOLDO POMÉS:
LA PERSISTÈNCIA
DE LA MIRADA**

—*Sergi Doria*

CONFUSIÓ DE TERMES

—*Albert Boadella*

 Compte
1|2|3
Pimes

Volem que la història del teu negoci sigui una llarga història.

Per això, si en compleixes les condicions*, t'ajudem mes a mes amb les teves despeses, **bonificant-te en:**

1% Nòmines i Assegurances socials.

2% Impostos estatals: IVA, IRPF, Societats...

3% Subministraments, seguretat privada i assegurances de protecció.

també per a
AUTÒNOMS

I, a més, accediràs al Món 1123 Pimes, amb el que obtindràs:

- ▶ Condicions avantatjoses en productes de finançament.
- ▶ TPV 1123 Pimes en condicions preferents.
- ▶ Gestor especialista en comerç exterior i molt més.

 Santander

www.bancosantander.es - 900 123 900

Senzill | Personal | Just | Com hauria de ser un banc

* Bonificació de rebuts per a Pimes i Autònoms amb residència fiscal a Espanya que contractin el Compte 1123 Pimes i en compleixin les condicions: 1) Ingressar almenys 9.000 euros en el Compte 1123 Pimes o en un compte de crèdit amb la mateixa titularitat els darrers 3 mesos. 2) Realitzar els pagaments de nòmines mensuals als empleats i pagaments d'Assegurances Socials. 3) Fer un mínim de 6 moviments els darrers 3 mesos amb targetes Santander associades al Compte 1123 Pimes o a un compte de crèdit amb la mateixa titularitat. 4) Comissió de manteniment de 9 €/mes (si no se'n compleixen les condicions durant 3 liquidacions: 18 €/mes). L'import dels sobre el qual es calcula la bonificació es limita a un màxim de 3.000 € mensuals per cadascun dels grups següents: remeses de nòmines i Assegurances socials; impostos estatals relacionats amb l'activitat econòmica; subministraments (aigua, gas, electricitat i telecomunicacions d'emissors espanyols) i empreses de seguretat privada espanyoles; assegurances de protecció de prima periòdica mitjançades o distribuïdes pel Grupo Santander. Més informació a www.bancosantander.es

— Potser perquè els temps estan canviant, avui sentim que som actors espectadors d'un món que es desplaça a una velocitat superior a la que havíem conegut. Sentim, potser, que el món apropa els seus confins al ritme del desenvolupament tecnològic a la mercè del qual avui ja sembla que és ahir.

A través de les expressions culturals, de les geografies, de les cuites humanes i el seu impacte en el que és comú pretenem llegir i després comprendre cap on camina el futur. Si més no, també és això el que pretén novament la reflexió que proposa aquesta edició de primavera de *La Revista del Foment*. L'organització que representa els empresaris de Catalunya, Foment del Treball, ofereix, així, novament, des d'un impuls humil, un espai de reflexió que pretén que sigui profitós i estimulants.

El 2015 que ja hem deixat enrere, per a Catalunya i Espanya ha significat certament un respir en l'aspecte econòmic i un repte en l'àmbit social i polític. La realitat ens interpel·la, una altra vegada, com a actors espectadors d'una cosa nova que sembla néixer i que el temps, com sempre, dirà si va ser tan nou, tan diferent i millor. La veritat és que al 2015 van confluïr fets extraordinaris que qui sap si hem de llegir com el far d'una nova consciència. Em refereixo als acords, valorats instantàniament com a històrics, de la Cimera del Clima de París; als Objectius de Desenvolupament Sostenible a la Cimera de les Nacions Unides, o, en un altre estadi, a la carta encíclica del papa Francesc *Sobre la cura de la casa comuna*, una proposta ecològica integral en defensa de la justícia social.

Potser els temps estan canviant, però fins que el temps no ens expliqui com i què se n'ha fet d'aquest canvi, hem de donar-nos l'oportunitat de reflexionar calmadament i obertament. Amb aquest nou número de **F**, des de Foment pretenem, aportació a aportació, seguir dialogant.

Joaquim Gay de Montellà
President de Foment del Treball

Sempre
~~estem~~
~~al costat~~
de les pimes

→ Els forns de pa poden estalviar fins a un 30%* en la factura amb les nostres solucions energètiques.

Si tens una pime,
a Gas Natural Fenosa
t'assessorem amb solucions
energètiques per tal que puguis
millorar en eficiència i estalviis diners.
Perquè avui les pimes ja no volen que
els diguem que estem "al seu costat",
volen que les ajudem a estalviar.

**Perquè allò important no és
el que dius, sinó el que fas.**

www.gasnaturalfenosa.cat

*Percentatge obtingut prenent com a base els consums indicats a la "Guia d'Eficiència Energètica en Pastisseries i Forns de Pa" de 2009 de la Comunitat de Madrid. Consulta condicions a www.gasnaturalfenosa.cat

gasNatural
fenosa

Fet i dit

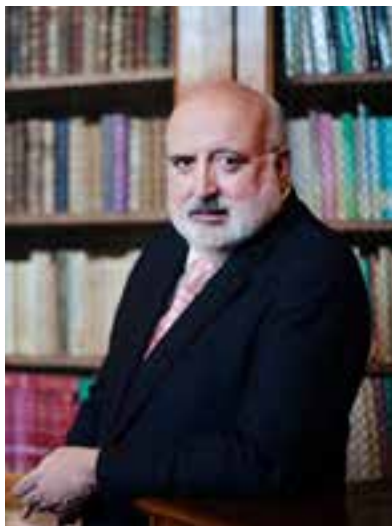
— En desxifrar el nou acord de París sobre el canvi climàtic queda segellat un consens, tot i que a la seva futura concreció no li falten incògnites. L'acord de París l'han formulat 195 països amb caràcter d'universalitat vinculant. La seva plasmació, amb l'imponderable de països en la llançadora del creixement, té lloc després de la crisi del 2008. En aquest nou número de **F**, amb documentació científica i gràfica de la NASA —una contribució impagable—, analitzem les causes i els efectes del canvi climàtic, amb impactes com el desglaç. Quins mitjans té la comunitat internacional perquè es compleixin els acords malgrat l'escepticisme climàtic? Per a això a **F** disposem de la lúcida aportació del professor Manuel Arias Maldonado, qui defineix la temptació del “decreixentisme” davant les possibilitats menys utopistes d'un capitalisme sostenible. Un tema del nostre temps.

Qualsevol oportunitat és bona, i més en el quatre-cents aniversari de la mort de Cervantes, per preguntar-se per què llegim novel·les i per què les hauríem de seguir llegint. Entre tanta especulació sobre la postliteratura i en plena fase addictiva a les telesèries, el dossier de **F** sobre la novel·la de demà passat contrasta els parers d'escriptors tan rellevants com Robert Saladrigas, Núria Amat o Ponç Puigdevall, alhora que el savi Miquel Barceló explora el futur de la ciència-ficció i un Carlos Zanón de prosa elèctrica defensa el món ambivalent i àlgid de la novel·la negra. És la novel·la d'ahir, d'avui i de demà, la ficció que prové de l'èpica, passa per *Les mil i una nits*, se supera a si mateixa en el segle XIX i continua viva per a milions de lectors arreu del món.

En aquest nou número de **F**, el bloc “Temes de demà” comença amb el diàleg sobre el poder, que va tenir lloc a la Societat d'Estudis Econòmics, *think tank* de Foment del Treball, entre José Enrique Serrano —cap de gabinet amb Felipe González i amb Rodríguez Zapatero— i Carlos Aragonés —cap de gabinet de José María Aznar—, dues personalitats polítiques profundament coneixedores de les cantonades del poder, del laberint de la Moncloa. Vella o nova política? Han estat dos poderosos estratèges a l'ombra, consellers del príncep, eminències grises del poder en fases crítiques. En un altre vessant del temps, el professor Ramon Adell s'endinsa en el futur paisatge empresarial del 2050, per al qual aventura l'opció d'una convergència molt més sinèrgica entre societat i empresa. En el breu assaig “2050: societat i empresa”, el professor Adell subratlla el poder d'allò que és simple en un futur empresarial que serà disruptiu per necessitat i que reclamarà líders transformacionals.

Després de la “Carta des de Sydney” i les seccions habituals d’“Arts & Co”, Albert Boadella firma la secció “D'autor”. Novament el lector de **F** pot seguir un relat de les transformacions més actuals, perquè entendre el que ens està passant ofereix un marge racional per preveure el que pot passar en un 2016 que, ja a finals del primer trimestre, desconcerta i fascina alhora.

Valentí Puig, *director*

© Foto de RodStrachan / Natural Visioners

Edita
Foment del Treball
Direcció
Valentí Puig

Realització
FACTORIA
PRIMA

Coordinació
Sergio Escartín
Disseny
Llorenç Perelló Alomar

Contacte
larevistadelfoment@foment.com

Dipòsit legal: B-17853-2014
ISSN: 2385-3891

s'edita en castellà i català

Disponible a:

Foment del Treball no es fa responsable de les opinions expressades pels col·laboradors en els seus articles. © Foment del Treball. Reservats tots els drets. Prohibida la seva reproducció, edició o transmissió total o parcial per qualsevol mitjà i en qualsevol suport sense l'autorització escrita de Foment del Treball.

PVP: 10 euros.

situa't

per competir

Polígon de la Zona Franca
La millor ubicació industrial
i logística per a l'empresa

A Barcelona ciutat
Les millors connexions internacionals
Condicions de lloguer flexibles

Parcel·les en arrendament
De 4.500 m² a 100.000 m²
Preus des de 22 € m² per any

comercial@el-consorci.com
www.elconsorci.net

elCONSORCI
barcelona ZONA FRANCA

entitat formada per:

Sumari

PANORAMA —

- 10** Causes i efectes del canvi climàtic
- 14** Climatopies per al segle XXI
- 18** L'escalfament dels oceans i la fosa de les capes de gel

DOSSIER —

- 26** "De què tracta?", novel·la i futur
- 28** Futurs de la ciència-ficció
- 30** La casa dels clàssics
- 32** Ei, negreta. On vas?
- 34** Novel·la, assassina del lector

TEMES DE DEMÀ —

- 38** Les cantonades del poder
- 44** L'aparició dels robots
- 48** 2050: societat i empresa

CARTES DES DE —

- 54** Sydney. Els surfistes i el tauró camús

ARTS&Co. —

---

64 Entrevista Leopoldo Pomés: la persistència de la mirada / **68 Literatura** Qui té por de Michiko Kakutani? / **70 Estètica** Nausica, el dolor i la vida és dolça / **72 Lifestyle** L'art de les bombolles / **74 Geografies** Oaxaca / **76 Cinema** Canes, l'aparador dels somnis / **78 D'autor** Confusió de termes

ASM®
transporte urgente

PERQUE
ENS SENTIM
DIFERENTS

ENVIA UN ASM
| @ASM_oficial
asmred.com
902 11 33 00

F

Com canvien els climes

—Canvi climàtic, energia i creixement són tres perfils d'un mateix futur. Els riscos de l'escalfament global i el seu impacte en les variants climàtiques requereixen solucions sòlides, contrastades. Aquest ha estat el fonament inicial dels acords de París a la XXI Conferència sobre el Canvi Climàtic, una trobada de negociació entre bastidors i transaccions d'última hora. Com de costum, hi haurà qui ho consideri un avanç històric per a la pervivència del planeta Terra; altres són menys optimistes sobre l'abast de les fórmules concertades. En una escenografia planetària no hi ha propostes simples ni, per descomptat, unilaterals. La multilateralitat és, per tant, un tret decisiu de les iniciatives rubricades. És una multilateralitat que imposa tractaments diferencials i ritmes diferents per àrees, de manera que es prefixa la fórmula del desenvolupament sostenible, un dels nous “mantres” de l'ordre mundial. I queden en l'aire les hipòtesis sobre mutacions tecnològiques i noves energies.

10

Causes i efectes del canvi climàtic
per National Aeronautics and Space Administration (NASA)

14

Climatopies per al segle XXI
per Manuel Arias Maldonado

18

L'escalfament dels oceans i la fosa de les capes de gel
per María José Viñas i Carol Rasmussen NASA Climate Change

CAUSES I EFECTES DEL CANVI CLIMÀTIC

Qui és el principal responsable de l'anomenat "efecte hivernacle"? Quins gasos procedents de la Terra estan accelerant l'escalfament global? Quins seran els seus efectes en les pròximes dècades? I com afectaran la nostra vida diària?

per National Aeronautics and Space Administration (NASA)

—La majoria de científics climàtics asseguren que la principal causa de l'actual escalfament global és l'extensió humana de l'efecte hivernacle —l'escalfament que es produeix quan l'atmosfera atrapa la calor irradiada per la Terra cap a l'espai —.

Alguns gasos de l'atmosfera impedeixen que aquesta calor surti. Els gasos de gran longevitat que en part continuen a l'atmosfera i no responen físicament o químicament als canvis de temperatura s'anomenen "impulsors" del canvi climàtic. Els gasos com el vapor d'aigua que responen físicament o químicament als canvis de temperatura es coneixen com a "retroalimentadors". Així, els gasos que contribueixen a l'efecte hivernacle són:

- **Vapor d'aigua:** és el gas d'efecte hivernacle més abundant però, sobretot, actua en retroalimentació amb el clima. Com més elevada és la temperatura de l'atmosfera, més vapor d'aigua i més probabilitat de núvols i precipitacions. Aquestes són les conseqüències retroalimentadores més importants de l'efecte hivernacle.
- **Diòxid de carboni (CO₂):** és un component menor però molt important de l'atmosfera. S'allibera en processos naturals com la respiració i en erupcions volcàniques, així com a través d'activitats humanes com la desforestació, el canvi en l'ús de sòls i la crema de combustibles fòssils. Des de l'inici de la revolució industrial, la concentració de CO₂ ha augmentat una tercera part. És el gas llonge "impulsor" del canvi climàtic més important.
- **Metà:** és un gas hidrocarbur d'origen natural i resultat d'activitats humanes com la descomposició de farcits sanitaris, l'agricultura (especialment el cultiu d'arròs), la digestió de remugants i la gestió de deixalles de bestiar i animals de producció. A escala molecular, el metà és un gas d'efecte hivernacle força més actiu que el diòxid de carboni però menys abundant a l'atmosfera.
- **Òxid nítrós:** és un gas d'efecte hivernacle molt poderós que es produeix principalment en el cultiu a través de l'ús de fertilitzants comercials i orgànics, la incineració de combustibles fòssils, la producció d'àcid nítric i la crema de biomassa.

- **Clorofluorocarbonis (CFC):** són compostos sintètics d'origen industrial que es van utilitzar en diverses aplicacions, ara àmpliament regulats en la seva producció i alliberament a l'atmosfera per evitar la destrucció de la capa d'ozó.

A la Terra, les activitats humanes estan canviant l'hivernacle natural. Al llarg de l'últim segle, la crema de combustibles fòssils com el carbó i el petroli ha incrementat la concentració de diòxid de carboni (CO₂) a l'atmosfera. Això passa perquè el procés de crema del carbó i del petroli combina el carbó amb l'oxigen de l'aire i forma CO₂. En menor mesura, la desforestació per a l'agricultura, la indústria i altres activitats humanes ha incrementat la concentració de gasos d'efecte hivernacle. Les conseqüències del canvi a l'hivernacle natural de l'atmosfera són difícils de preveure, però alguns efectes probables són:

- En general, la Terra es tornarà més calenta. Potser algunes regions donaran la benvinguda a temperatures més càlides, però d'altres no.
- Un clima més càlid probablement comportarà més evaporació i precipitació d'aigua, però l'impacte per regions serà variable: algunes es tornaran més humides, d'altres més seques.
- Un efecte hivernacle més fort escalfarà els oceans i fondrà part del gel i les glaceres augmentaran el nivell del mar. L'aigua de l'oceà s'expandirà a mesura que s'escalfi, fet que provocarà encara més pujada del nivell del mar.
- Mentrestant, alguns cultius i plantes podrien respondre favorablement a l'increment de CO₂ a l'atmosfera, créixer més vigorosament i utilitzar l'aigua de manera més eficient. Però, al mateix temps, les temperatures més altes i uns patrons climàtics canviants podrien canviar aquestes àrees de cultiu i repercutir en la composició de les plantes locals.

El paper de l'activitat humana

En el Quart Informe d'Avaluació, el Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic (IPCC), un equip de 1.300 experts científics independents de països de tot el món i sota l'auspici de les Nacions Unides, van concloure que hi ha una probabilitat de més del 90% que, durant els últims 250 anys, les activitats humanes hagin ➔

La calor i els gasos
procedents de la Terra
estan provocant el canvi
climàtic
[Foto de Thinkstock]

“El rang d’evidències publicades indica que el cost net dels danys causats pel canvi climàtic és significatiu i s’incrementarà en el temps”,
adverteix l’IPCC

escalfat el nostre planeta. En els últims 150 anys, les activitats industrials sobre les quals se sustenta la nostra civilització moderna han augmentat els nivells de diòxid de carboni a l’atmosfera de 280 a 400 parts per milió. El grup d’experts també va concloure que hi ha una probabilitat superior al 90% que els gasos d’efecte hivernacle emesos per les persones com el diòxid de carboni, el metà i l’òxid nítrós hagin causat durant els últims 50 anys la majoria de l’augment en les temperatures de la Terra. Segons aquests experts, és molt probable que l’índex d’augment de l’escalfament global a causa d’aquests gasos sigui un fet sense precedents en els últims 10.000 anys o més.

La radiació solar

Atès que el sol és la font principal d’energia que dirigeix el nostre sistema climàtic, és raonable suposar que els canvis en la producció energètica del sol hagin estat la causa dels canvis en el clima.

De fet, diversos estudis han mostrat que la variabilitat solar ha tingut un paper clau en els canvis climàtics del passat. Per exemple, es creu que una disminució de l’activitat solar va desencadenar del 1650 al 1850 la petita edat de gel, així com l’aïllament de Groenlàndia i l’avanç de les glaceres cap als Alps entre els anys 1410 i 1720.

No obstant això, diverses línies d’evidències demostren que l’actual canvi climàtic no es deu als canvis procedents de l’energia solar:

- Des del 1750, la quantitat mitjana d’energia del sol es manté constant o s’incrementa lleugerament.
- Si la temperatura fos causada per un augment de l’activitat del sol, els científics esperarien veure temperatures més calentes a totes les capes de l’atmosfera. Però han observat un refredament a la part superior de l’atmosfera, i un escalfament a la superfície i a zones baixes d’aquesta capa. Això és a causa que els gasos de l’efecte hivernacle estan atrapant calor a l’atmosfera més baixa.
- Els models climàtics que inclouen canvis en la radiació solar no poden reproduir la tendència de temperatura observada durant l’última dècada sense un augment dels gasos d’efecte hivernacle.

ELS EFECTES DEL CANVI CLIMÀTIC

El canvi climàtic global ja té efectes visibles en el medi ambient. Les glaceres s’han encongit, el gel en rius i llacs s’està fonent abans d’hora, els hàbitats de plantes i animals estan canviant i els arbres floreixen més aviat. Així,

les conseqüències del canvi climàtic global que els científics van preveure en el passat ja s’estan produint: fosa dels mars, acceleració de l’augment del nivell del mar i onades de calor més intenses i duradores.

Els científics tenen la seguretat que la temperatura global seguirà en augment les pròximes dècades, en gran part a causa dels gasos d’efecte hivernacle resultat de l’activitat humana. El Grup Intergovernamental d’Experts sobre el Canvi Climàtic (IPCC) preveu un augment de la temperatura d’entre 1,4 i 5,5 graus centígrads el segle que ve.

Segons l’IPCC, l’extensió dels efectes del canvi climàtic a les regions variarà al llarg del temps, així com la capacitat d’adaptació dels diferents sistemes ambientals i socials. A més, l’IPCC preveu que els increments de temperatura global entre un i tres graus centígrads per sobre dels nivells del 1990 produiran impactes beneficio-

Núvol lenticular de múltiples capes surant prop del mont Discovery a l’Antàrtida. Un volcà a 70 km té un paper central en el clima polar i el patró global de circulació oceànica
[Foto cortesia de Michael Studinger; Operació IceBridge, científic del projecte. Presa per Adam Voiland, Observatori de la Terra de la NASA]

sos en algunes regions i perjudicials en d'altres. A mesura que la temperatura global augmenti, els costos nets anuals s'incrementaran al llarg del temps. "En total, el rang d'evidències publicades indica que el cost net dels danys causats pel canvi climàtic és significatiu i s'incrementarà en el temps", explica el Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic (IPCC). Segons el Tercer Informe d'Avaluació, alguns dels efectes del canvi climàtic a llarg termini seran els següents:

El canvi continuarà al llarg d'aquest segle i més enllà. Més enllà de les dècades següents, la magnitud del canvi climàtic dependrà fonamentalment de la quantitat de gasos d'efecte hivernacle que s'emeten a escala global, i de com sigui de sensible el clima de la Terra a aquestes emissions.

Les temperatures seguiran pujant. Si sumem l'escalfament resultat de l'activitat humana a un clima variable

per naturalesa, l'augment de la temperatura no ha estat ni serà uniforme ni semblant arreu del planeta.

Els períodes de cultiu sense gelades s'allargaran.

La durada dels períodes sense gelades (i les temporades de cultiu corresponents) s'ha incrementat des del 1980. En un futur en què les emissions d'efecte hivernacle segueixen en augment, l'increment d'un mes o més en els períodes de cultiu sense gelades tindrà lloc a finals de segle.

Canvi en el patró de precipitacions. La precipitació mitjana ha augmentat des del 1900. Al llarg del segle s'esperen hiverns més humits i més pluges primaverals. Les projeccions climàtiques suggereixen que la tendència actual de creixents i fortes precipitacions seguirà en augment.

Més seques i onades de calor. S'esperen també seques i onades de calor més freqüents i intenses. A més, les temperatures estivals continuaran pujant i es reduirà la humitat del sòl, la qual cosa agreujarà encara més les onades de calor. Al final del segle, els dies d'extrema calor que abans passaven cada dues dècades tindran lloc cada dos o tres anys en zones com els EUA, per exemple.

Huracans més forts i intensos. La intensitat, la freqüència i la durada dels huracans nord-atlàntics, així com la freqüència dels més forts (de categories 4 i 5) han incrementat des de principis dels anys vuitanta. L'empenya de l'activitat humana i de les causes naturals segueix sent incerta en aquest increment. Malgrat això, a mesura que el clima s'escalfa, es preveuen més huracans amb intenses pluges i tempestes.

L'Àrtic es fondrà. S'espera que, cap a mitjans d'aquest segle, l'oceà Àrtic es quedi pràcticament sense gel durant la seva temporada estival.

El nivell del mar augmentarà el 2100

Des de l'inici de controls fiables el 1880, el nivell del mar ha augmentat prop de 20 centímetres. S'estima que pujarà entre 30 centímetres i 1,2 metres el 2100. Aquest fenomen es deu a l'augment d'aigua resultat de la fosa i l'expansió de la mar en escalfar-se.

En les pròximes dècades, les tempestes sobtades i les mareas altes es combinaran amb un augment del nivell del mar i inundacions de moltes regions del planeta. La pujada del nivell del mar no s'aturarà el 2100, ja que els oceans necessiten molt de temps per respondre a una superfície de la Terra més càlida. Per això, durant diversos segles més, les aigües oceàniques seguiran escalfant-se i el nivell del mar pujarà fins a arribar a quotes iguals o superiors que les que s'han registrat aquest segle. ●

CLIMATOPIES PER AL SEGLE XXI

Com més gran sigui la concordança entre les solucions climàtiques i l'impuls transformador que defineix la humanitat, més elevada serà la seva probabilitat d'èxit. Som una espècie caracteritzada per impulsos contradictoris i necessitem fer la difícil transició entre l'adaptació agressiva al medi natural, que va caracteritzar la seva història premoderna i es va intensificar durant la primera fase de la modernitat, i una adaptació reflexiva

per Manuel Arias Maldonado

— Kim Kardashian és objecte de més cerques a Google que l'escalfament global: aquesta dada definitiva explica per si mateixa que els governs del món no estiguin disposats a abordar amb més audàcia un problema que tot just preocupa les seves opinions públiques. I d'aquí la modèstia que, fanfàrries periodístiques a banda, va exhibir l'acord final de la recent cimera de París. Aquesta indiferència ciutadana contrasta amb la severitat de les advertències formulades per científics, moviments socials i altres portaveus de l'alarma climàtica. D'acord amb aquestes, l'escalfament global ens condueix cap a un escenari desconegut. Si el sociòleg alemany Harald Welzer porta notícies d'un futur marcat per la desigualtat i les guerres climàtiques, el seu col·lega britànic John Urry sosté que l'única alternativa a aquest conflicte hobbesià és un panòptic digital capaç d'exercir un control draconianà sobre les nostres societats. D'aquesta manera ens veuríem en el cas d'haver d'escollir entre *Mad Max* i *1984*. Ara bé, d'acord amb la clàusula habitual del catastrofisme, podem evitar aquest futur si prenem mesures urgents; en aquest cas, descarbonitzar l'economia i reorganitzar completament la vida social. Ara o mai: una seqüència recurrent en el discurs ecologista des dels anys seixanta que ha fracassat, també, de manera recurrent.

Aquest fracàs obeeix a una paradoxa ben coneguda. Si la crida al canvi social radical es basa en una profecia que no s'arriba a materialitzar mai, com li podem donar suport? Tot i així, hi ha un contrast que crida l'atenció entre la gravetat dels problemes mediambientals tal com es presenten al públic i el desinterès d'aquest mateix públic. Per complicar les

coses, la recent crisi econòmica ha demostrat que els valors postmaterialistes —com els mediambientals— són vulnerables a la cíclica reemergència dels valors materialistes relatius a la redistribució i la justícia: últimament parlem més de desigualtat que de sostenibilitat. Aquesta jerarquia de valors es deixa sentir amb força claredat en les economies emergents, en què la cura del medi ambient no és una prioritat. Digui el que digui Occident, les noves classes mitjanes no apostaran pel “decreixentisme”: volen el seu iPhone. I el volen ara.

Res d'això, però, implica que el canvi climàtic s'hagi d'ignorar: ni molt menys. Si la ciència produeix un consens suficient, cal prendre's l'assumpte seriosament. Si més no perquè els costos potencials de la inacció són molt més baixos que els que comportarien els escenaris més pessimistes. El dilema del canvi social per raó climàtica recorda el que va plantejar Pascal en relació amb l'existència de Déu: tot i que no podem demostrar-la, si un aposta per aquesta no perd res i ho pot guanyar tot, mentre que qui hi aposta en contra ho pot perdre tot si s'equivoca. De manera semblant podria ser que l'evolució del clima sigui independent de les accions humanes passades o que no puguem influir en el seu desenvolupament futur. Malgrat això, té més sentit actuar “com si” ho poguéssim mitigar mentre ens preparam per adaptar-nos-hi. És l'aposta més raonable: a la societat global li convé contractar una assegurança per a si mateixa. I això, deixant espai perquè el dissentiment científic es pugui expressar lliurement: necessitem almenys cent anys més per estar segurs que l'escalfament és el que sembla. Però no podem

esperar tant per fer alguna cosa per si resulta que és així.

Ara bé, la necessitat d'actuar no sempre indica com fer-ho. Entre una societat “decreixentista” i un capitalisme sostenible, per exemple, hi ha una distància considerable. Si la primera estratègia consisteix a imposar políticament uns límits a l'activitat humana que mantinguin la humanitat dins d'un espai ecològicament segur, la segona té per objecte expandir aquests límits planetaris per mitjans sociotecnològics. No obstant això, potser aquesta disjuntiva sigui massa contundent i resulti més útil assenyalar quatre grans estratègies, cadascuna de les quals assentada en un valor moral dominant que conté, implícitament, una antropologia política: una idea de l'ésser humà i de la seva relació amb l'entorn. Poden servir-nos com a introducció general a la sostenibilitat.

1 SUFICIÈNCIA Si les societats humanes es troben en el perillós camí de la insostenibilitat i la destrucció ecològica, es fa necessari un complet canvi de valors: els éssers humans han de fer un pas enre i abandonar el sistema de producció i consum per construir una relació sociocultural diferent i més harmoniosa. Es tracta de la visió tradicional de l'ecologisme clàssic: un medi ambient moralitzat que condueix a una societat radicalment diferent en què s'atorga prioritat a la protecció del món natural. O sigui, una societat “decreixentista” que produeix només aquells béns i serveis suficients per fer possible un benestar humà redefinit pel nou context postcapitalista, diferent. El canvi climàtic seria alhora la prova que el capitalisme no funciona i l'instrument per superar-lo. ➔

Imatge de satèl·lit de
l'huracà 'Katrina' poc abans
d'arribar a la costa del golf
de Mèxic

[Foto de Jeff Schmaltz / NASA / GSFP]

2 CONTENCIÓ Les societats humanes estan posant en perill la seva pròpia supervivència en explotar els seus recursos naturals, sobrecarregar el sistema planetari i amenaçar, així, la capacitat dels ecosistemes per acomplir les funcions i oferir els serveis que ens són necessaris. En la línia de la perspectiva coneguda dels límits del creixement, però menys radical en les seves implicacions, aquesta manera d'abordar el problema mediambiental consisteix a assenyalar unes fronteres planetàries que no s'han de traspasar. A mesura que el sistema terrestre s'aproxima o sobrepasa determinats límits, que podrien precipitar la transició a un estat de desestabilització fora de la zona de confort representada per l'holocè, les societats humanes han de construir sistemes més flexibles i resistent. En aquest context, seria necessari un nou

contracte social sobre la sostenibilitat global que traslladi a l'acció política i institucional la idea d'una administració humana del planeta.

3 IL·LUSTRACIÓ La reorganització de les relacions sacionaturals no podrà ser efectiva si no es vincula a una reconceptualització del lloc humà al món. La crisi climàtica és una oportunitat per reorientar la conversa sobre la bona societat i convertir-la en l'impuls cap a una il·lustració ecològica. El Consell Assessor sobre Canvi Global del Govern alemany adverteix, en el detallat informe del 2011 sobre el tema, que aquestes transformacions no es poden basar en una perspectiva de “fronteres planetàries”, sinó que s'han de fundar en una narrativa de “fronteres obertes” que emfatitzi les formes alternatives de vida que l'antropocè fa possible. En aquest context, l'ecologisme apareix com un agent de la Il·lustració que continua —i refina— la tasca de la modernitat. D'aquesta manera, es parla de “receptivitat ecològica” o “ecologia eròtica”, nous conceptes que intenten tornar a connectar els éssers humans amb la natura. Aquí també es planteja la necessitat de reescriure el contracte social a fi d'incloure-hi un món no humà ignorat en les teories contractuals clàssiques.

4 AUDÀCIA Tot i els senyals que indiquen la necessitat de reorganitzar les relacions sacionaturals, no sembla possible que els éssers humans tornin a la natura la relativa autonomia que va tenir abans de la gran acceleració antropogènica que té lloc amb la revolució industrial. En conseqüència, els éssers humans han de ser audaçs i perfeccionar el seu control de les relacions sacionaturals per mitjans científics i tècnics. No en va, l'empresa humana ha continuat expandint-se més enllà dels seus presumptes límits naturals durant mil·lennis, fins al punt que la reducció de la petjada ecològica humana no sembla la millor de les estratègies en un món on els habitants viuen, majoritàriament, vides modernes que demanden una notable quantitat d'energia. En el seu lloc, s'han de promoure noves tècniques —com la geoenginyeria del clima o la clonació d'espècies— que facin compatible la societat liberal amb el canvi climàtic.

Doncs bé, cap on hauriem d'anar?

Sabem que l'enginyeria social a gran escala és una recepta per al fracàs. Per això, cal resistir a la temptació del mandarinat ecològic sostingut per un Leviatan verd. Però seria ingenu esperar que els ciutadans abandonin les seves existències urbanes i connectades per abraçar la frugalitat energètica i retrobar-se amb la mare natura. Cal esperar més aviat una barreja desordenada d'estratègies i actituds, coordinades només ocasionalment, mitjançant les quals governs, ciutadans, empreses, investigadors i tecnologies s'adaptaran a les noves condicions creades a poc a poc per l'increment de les temperatures. I ho faran amb una obstinació variable, segons quina sigui la pressió exercida per l'opinió pública i els interessos de cadascú: el Regne Unit i Rússia contempen amb calma un augment de les temperatures que alarma les illes del Pacífic. Parlar de cap on volem anar té potser menys importància que anticipar cap on anirem tenint en compte els precedents; entenent per aquests no només les polítiques climàtiques dels últims vint anys, sinó també la història sencera de l'espècie.

Sobre això, el mateix Marx hi estaria d'acord. En general, vam fer nostre el lloc comú que diu que no es poden resoldre els problemes creats per la tecnologia amb més tecnologia; o que les conseqüències del creixement no es poden abordar sinó renunciant al creixement. Però no es veu gaire bé quin és el fonament d'aquestes afirmacions, més enllà de la convicció que la tecnologia és alienant per definició. Qui afirma això no diu res sobre les ulleres que li permeten llegir la seva denúncia! Però les ulleres també són tecnologia. Referent a això, hom diria que la industrialització ha creat un problema d'imatge, atesa la facilitat amb la qual identifiquem la tecnologia *in toto* amb la cadena taylorista de muntatge. Precisament ara que la robòtica està fent desaparèixer aquesta cadena, i de passada genera una ansietat creixent sobre la desaparició de l'ocupació industrial, potser el prestigi de la tecnologia es pugui restablir. I falta ens faria, perquè el futur serà —igual que el passat— tecnològic o no serà.

Ara bé, des d'aquella expressió d'ansietat romàntica que va ser *Frankenstein*, les innovacions tecnoambientals s'han percebut amb ansietat per la majoria dels

El comtat de Somerset (Anglaterra) va patir el 2014 les inundacions més greus de la seva història [Foto UIG via Getty Images]

ciudadans: de l'energia nuclear als aliments transgènics. En les pròximes dècades, els avenços en intel·ligència artificial i biologia sintètica posaran a prova la capacitat de les societats liberals per combinar progrés tècnic i legitimitat social. En realitat, com va deixar escrit el filòsof Hans Blumenberg, la tecnologia no és una contingència, sinó una necessitat humana: una extensió o desenvolupament del cos humà produït de manera “natural” en el curs de l'intercanvi socionatural. I el mateix es pot dir de la colonització humana del medi: és un resultat del nostre estar-en-el-món, que transforma aquest mateix món i reformula els seus límits aparents. O és que el salmó transgènic comercialitzat als Estats Units, tal com abans la revolució verda afavorida per Norman Borlaug o demà les llavors de laboratori resistents a un augment de les temperatures no demostrin la plasticitat

dels límits ecològics? Aquest punt de vista s'ha d'incorporar a l'anàlisi de les possibilitats climàtiques humanes. Sobretot, perquè ens permet descartar aquelles proposicions que, basades en una concepció estàtica de l'espècie, propugnen una interrupció conscient de les seves potencialitats: *Fiat Arcadia et perea mundus*.

En aquest sentit, com més gran sigui la concordança entre les solucions climàtiques i l'impuls transformador que defineix la humanitat, més elevada serà la seva probabilitat d'èxit. Parlem d'una espècie caracteritzada pels seus impulsos contradictoris, que necessita fer la difícil transició entre l'adaptació agressiva al medi natural, que va caracteritzar la seva història premoderna i es va intensificar durant la primera fase de la modernitat, i una adaptació reflexiva demandada pels riscos ambientals i l'increment de la consciència ambiental. Per aconseguir-ho,

com sosté el manifest ecomodernista promogut pel Breakthrough Institute, cal usar els poders humans com a instrument emancipador: l'ésser humà respecte de la natura i de la natura respecte de l'ésser humà. Es tracta d'emfatitzar la riquesa de l'espècie, una riquesa material i intel·lectual que ens converteix en allò que Jean Kersten ha anomenat l'*Homo Luxus Sapiens*. Res d'això no es va discutir a París. Però si volem tenir un futur climàtic digne d'aquest nom, no sembla que hi hagi un altre camí. ●

Manuel Arias Maldonado és professor titular de Ciència Política de la Universitat de Màlaga. El seu últim llibre publicat és 'Environment and Society. Socionatural Relations in the Anthropocene'

La mina del canó de Bingham, a Utah, és una operació de mineria a cel obert per explotar un gran jaciment de coure [Foto Getty Images/EyeEm]

L'ESCALFAMENT DELS OCEANS I LA FOSA DE LES CAPES DE GEL

L'augment del nivell del mar és una conseqüència natural de l'escalfament del nostre planeta

per Maria José Viñas i Carol Rasmussen
NASA Climate Change

— És una qüestió de física bàsica. Quan l'aigua s'escalfa, s'expandeix. Llavors, quan l'oceà s'escalfa, el nivell del mar augmenta. Quan el gel s'exposa a la calor, es fon. I quan el gel a la terra es fon i l'aigua es troba amb el mar, augmenta el seu nivell.

Durant milers d'anys, el nivell del mar s'ha mantingut relativament estable i els humans s'han assentat en comunitats al llarg de les costes del nostre planeta. No obstant això, ara els mars de la Terra estan en augment. A escala global, el nivell del mar ha crescut prop de 20 centímetres des de l'inici del segle XX i més de cinc només en els últims vint anys.

Tot indica que aquest creixement s'accelera. Mentre que la NASA i altres agències continuen supervisant l'escalfament dels mars i els canvis en les masses terrestres, la preocupació més greu és què passarà amb les antigues capes de gel que cobreixen Groenlàndia i l'Antàrtida i que alerten que el canvi climàtic posa en risc la seva estabilitat.

“Com que sabem que l'oceà s'expandeix en escalfar-se i que les capes de gel i les glaceres estan afegint aigua al mar, és força segur que es produeixi un augment del nivell del mar de prop de 90 centímetres”, comenta Steve Nerem, de la Universitat de Colorado, a Boulder (EUA), i cap de l'Equip Sea Level Change —canvi del nivell del mar, en anglès—. “No obstant això, no sabem si passarà d'aquí a 100 o 200 anys”.

Si bé l'expansió d'aigües oceàniques més calentes i el moviment tectònic de masses terrestres tenen un paper clau en el canvi tant local com global del nivell del mar, són les capes de gel polar les que determinaran quanta costa canviarà en les properes dècades.

“Els registres paleoclimàtics mostren que, si les capes de gel es desprenen ràpidament, és possible que, en un o dos segles, hi hagi un augment de tres metres al nivell del mar”, diu Tom Wagner, científic del programa de la cri-

osfera a la seu central de la NASA, a Washington. “Tenim evidències que les capes de gel s'estan despertant, però hem d'entendre-les millor abans d'assegurar que estem en una nova era de pèrdua sobtada de gel”.

TROBAR EL NIVELL. Des del 1992, la NASA registra des de l'espai l'altura de la superfície oceànica. Aquest mateix any, la NASA i l'agència espacial francesa CNES van llançar la primera sèrie d'altímetres espacials que des de llavors fan mesuraments continus. El primer instrument, Topex/Posidó, i els seus successors, Jason-1 i Jason-2, han registrat una mitjana de prop 7,4 centímetres en la pujada global del nivell del mar.

Al segle XXI, dos nous sistemes de detecció han demostrat ser complements inestimables en el mesurament satel·lital. El 2002, la NASA i l'agència espacial alemanya van llançar un sistema de dos satèl·lits idèntics com a part del Gravity Recovery and Climate Experiment (GRACE) —experiment del clima i recuperació de la gravetat, en anglès—. Aquests satèl·lits mesuren el moviment cada 30 dies de la massa i, per tant, de la gravetat al voltant de la Terra. Les masses terrestres es mouen molt poc durant un mes, però les seves aigües ho fan a través de la fusió, l'evaporació, la precipitació i altres processos. GRACE anota aquests moviments d'aigua al voltant del planeta. L'altre nou sistema és el desplegament de la multinacional Argo, una xarxa de més de 3.000 sensors flotants dispersos per tot l'oceà.

“Jason, GRACE i Argo són els tres grans sistemes per estudiar l'augment del nivell del mar”, explica l'oceànògraf Josh Willis, del Jet Propulsion Laboratory (JPL) —Laboratori de Propulsió a Raig, en anglès— a Pasadena, Califòrnia (EUA), i científic de la propera missió de l'altímetre Jason-3.

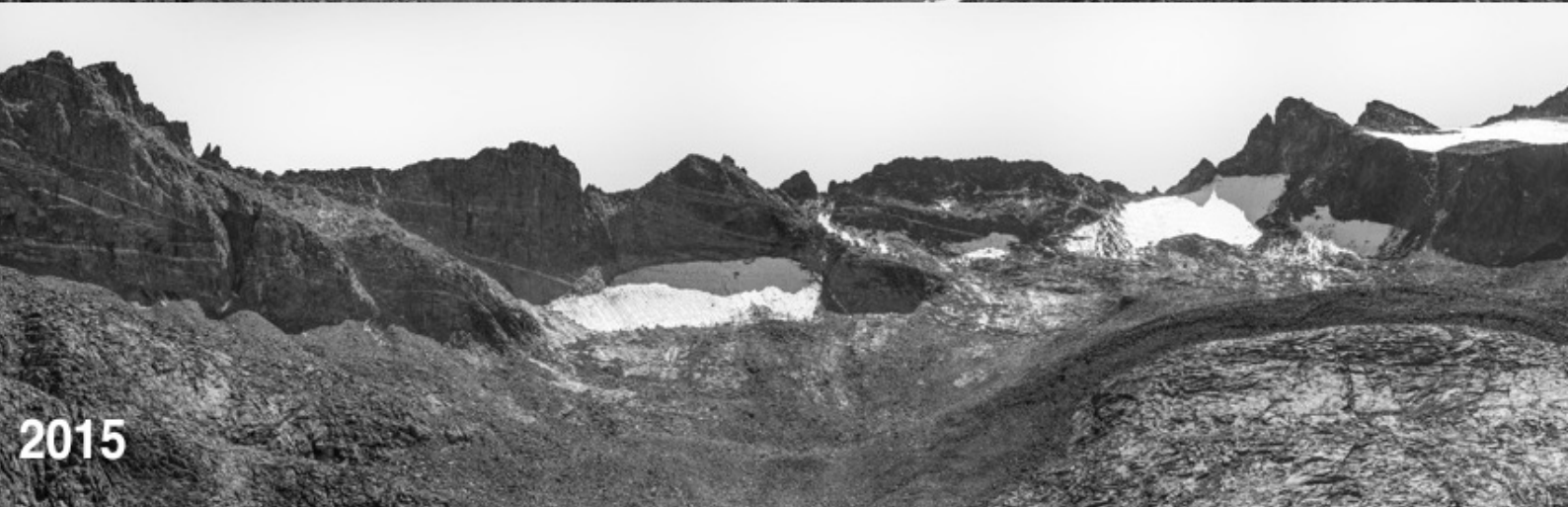
Les observacions des dels satèl·lits Jason han revolucionat la comprensió científica de l'augment del nivell del mar ➤➤

Cada any, l'oceà Àrtic experimenta la formació i fusió de grans quantitats de gel que sura en la superfície del mar. Aquest gel marí té un paper central en el clima polar i el patró global de circulació oceànica
[Foto de USGS/ESA]

1883

2015

La glacera Lyell, situada al Parc Nacional de Yosemite (EUA), va perdre gairebé el vuitanta per cent de la seva superfície entre el 1883 i el 2015. Més del deu per cent de la pèrdua total de la glacera s'ha produït durant els últims quatre anys a causa del clima càlid i cada vegada més sec

[Foto U.S. National Park Service. 1883 photo: USGS/Israel Russell. 2015 photo: NPS/Keenan Takahashi]

mar i les seves causes. Sabem que la pujada actual del nivell del mar és una tercera part fruit de l'escalfament de l'aigua dels oceans. La resta prové del desglaç.

A més, han mostrat precisament que, per descomptat, el mar no està anivellat. Varia fins a dos metres d'un lloc a un altre. El seu nivell tampoc augmenta equitativament com ho fa una banyera que s'omple d'aigua. En l'actualitat, les diferències regionals en l'augment del nivell del mar estan dominades pels efectes dels corrents oceànics i cicles naturals com el fenomen del *Niño* a l'oceà Pacífic i l'oscil·lació del Pacífic (PDO). Mentre que les capes de gel es continuen fonent, els científics preveuen que l'aigua de desglaç

superarà els factors naturals com la principal causa de les variacions regionals i de l'augment total del nivell del mar.

Com assegura Willis: "Encara no hem vist res".

TESTIMONIS DEL DESGLAÇ. No fa tant, a principis dels anys noranta, els científics eren incapaços de determinar si el sòl polar creixia, s'encongia o es mantenia estable. Diverses missions satel·litals i aèries, juntament amb

mesuraments sobre el terreny, no només han respost a aquesta pregunta, sinó que també han aportat els mitjans per determinar els mecanismes que contribueixen a l'augment i la disminució del gel polar.

Aquests avenços en l'observació de les regions gelades del planeta han permès als científics calcular amb precisió la pèrdua de gel anual provinent de Groenlàndia i l'Antàrtida només en l'última dècada. Ara no només sabem quant nivell del mar està canviant —segons els mesuraments dels satèl·lits en els últims 23 anys— sinó que també podem determinar quanta pujada del nivell del mar es deu al desglaç.

A més del llançament el 2002 dels satèl·lits GRACE, la NASA també va desplegar entre el 2003 i el 2009 les missions Ice Cloud i Land Elevation Satellite (ICESat) per cartografiar amb làser els canvis en l'altura de les capes de gel. Altres agències espacials han recorregut a radars per mesurar la topografia de la superfície i la velocitat de les glaceres, com és el cas del satèl·lit CryoSat-2 de l'Agència Espacial Europea (ESA). Missions aèries com l'Operació IceBridge de la NASA complementen aquestes mesures amb eines que cartografien la topografia del llit rocós sota el gel, determinen el gruix del gel, descriuen les capes internes, i detecten la profunditat de l'excés de neu. La combinació d'aquests mesuraments relativament

nous —i sense precedents— amb registres de satèl·lits a llarg termini i una anàlisi de dades climàtiques per regions amplia la informació de les capes de gel a més de quaranta anys.

Diversos estudis han demostrat la conveniència de recórrer a diferents mètodes remots en l'estudi de les capes de gel. La informació de GRACE al llarg d'una dècada mostra que el desglaç s'està accelerant a Groenlàndia i a l'Antàrtida Occidental. De mitjana, Groenlàndia ha perdut 303 gigatonnes —una gigatona equival a 1.000 milions de tones— de gel anuals des del 2004, mentre que l'Antàrtida s'ha després d'una mitjana de 118 gigatonnes de gel anuals, la major part provinents de l'oest. Des del 2004, el desglaç s'ha vist accelerat en 31 gigatonnes anuals a Groenlàndia, i en 28 a l'Antàrtida Occidental.

L'ESCALFAMENT DEL NORD. La capa de gel de Groenlàndia abasta una àrea de 1,7 milions km² —és gairebé tan gran com Alaska—. Amb un gruix de fins a tres quilòmetres en el seu punt més alt, té potencial suficient per augmentar sis metres el nivell dels oceans. Situada a l'Àrtic, on l'escalfament es duplica respecte a la resta del planeta, Groenlàndia es va desequilibrar en els anys noranta. Ara perd més gel a l'estiu que el que recupera a l'hivern.

“A Groenlàndia, tot es va anar escalfant al mateix temps: l'aire, la superfície de l'oceà, les profunditats”, explica Ian Joughin, glaciòleg a la Universitat de Washington, Seattle (EUA). “No entenem molt bé quina part d'aquest escalfament té més efecte en les glaceres”.

El que els científics sí que saben és que les temperatures àrtiques en escalfament —i una superfície enfosquida a la capa de gel de Groenlàndia— estan causant tant desglaç estival que són ja la causa principal de l'augment del nivell del mar.

La temporada estiuenca de desglaç a Groenlàndia ara dura 70 dies més que a principis dels anys setanta. Cada estiu, temperatures més càlides provoquen el desglaç de la meitat de la superfície de la capa de gel —el 2012 es va registrar un fenomen extrem, en el qual es va fondre un 97% de la capa superior—.

Les glaceres de Groenlàndia també s'han accelerat. Encara que moltes de les glaceres del sud-est, oest i nord-oest de l'illa que van experimentar un ràpid desgast del 2000 al 2006 ara han frenat el seu desglaç, altres no ho han fet. Un estudi del 2014 va mostrar que la capa de gel del nord-est de Groenlàndia va augmentar el seu desglaç a causa de l'escalfament de la regió.

“A principis del mil·lenni es van desvelar moltes dades importants, com quan vam veure la glacera Jakobshavn de Groenlàndia —la més ràpida que coneixíem—, duplicar la seva velocitat”, assegura Waleed Abdalati, director del Cooperative Institute for Research in Environmental Sciences, a Boulder, Colorado (EUA), i actual cap científic de la NASA. “La sorpresa següent va ser que aquests canvis es podien prolongar durant una dècada: Jakobshavn segueix anant ràpidament”.

“A fi de respondre a com es comporten aquestes glaceres, quant contribuiran a augmentar el nivell del mar i amb quina rapidesa es produiran aquests canvis, els científics necessiten millors dades de la batimetria i geografia del sòl oceànic que envolta Groenlàndia”, subratlla Eric Rignot, glaciòleg amb JPL —reconeixements del Jet Propulsion Laboratory de la NASA— de la Universitat de Califòrnia, a Irvine (EUA).

“La batimetria és crucial per entendre com les aigües oceàniques circulen al voltant de Groenlàndia, i per predir i entendre el que hem estat observant en dècades passades”, diu Rignot.

Amb el desplegament l'estiu del 2015 de boies de sondatge en aigües al voltant de Groenlàndia, la NASA busca respondre a aquestes preguntes mitjançant una missió aèria de tres anys i una campanya marítima. OMG, sigles d'Oceans Melting Greenland (oceans fonent Groenlàndia, en anglès), busca comprendre el paper dels corrents oceànics i les seves temperatures en el desglaç de Groenlàndia des de la base —i, per tant, preveure millor la velocitat amb què la capa de gel augmentarà el nivell del mar—. ➔➔

CANVIS EN EL SUD DE LA FI DEL MÓN. La capa de gel de l'Antàrtida abasta 14 milions km², una àrea més gran que els Estats Units d'Amèrica i l'Índia junts, i conté gel suficient per augmentar el nivell de l'oceà en 58 metres. Les Muntanyes Transantàrtiques divideixen l'Antàrtida en dues regions principals: l'Antàrtida Occidental i l'encara més extensa Antàrtida Oriental.

Tot i que la contribució de l'Antàrtida en l'augment del nivell del mar se situa encara en menys de 0,5 mil·límetres a l'any, diversos fenòmens que s'han produït al llarg de la passada dècada i mitja han donat peu als experts a alertar sobre la possibilitat de canvis ràpids en el segle següent.

La banya muntanyosa del continent, la península Antàrtica, va emetre una de les primeres alertes sobre l'impacte del canvi climàtic a l'Antàrtida, quan l'aire calent i les temperatures dels oceans van portar el 2002 a una ràpida i dramàtica ruptura de la barrera de gel Larsen B. En gairebé un mes, 3.240 km² de gel flotant que havia estat estable durant 10.000 anys es van esvaïr. En els anys següents, altres barreres de gel de la península, inclòs l'últim reducte de Larsen B, es van enfonsar i, amb aquestes, les glaceres que recolzaven.

El 2014, l'Antàrtida Occidental es va convertir en focus d'atenció després que dos estudis sobre l'acceleració de les glaceres al mar d'Amundsen revelessin que el seu col·lapse ja ha començat, i que la resta de l'Antàrtida Occidental seria el pas següent. Mentre que un dels estudis assegura que la seva desaparició es podria produir en un termini de 200 a 1.000 anys, depenent de la rapidesa amb què s'escalfi l'oceà, les dues investigacions afirmen que la fi és imparabile i sumarà fins a quatre metres en l'augment del nivell del mar.

Pel que fa a la capa de gel de l'Antàrtida Occidental, la major part de la qual reposa sobre un llit sota el nivell del mar, la causa principal del desglaç és l'oceà. Les aigües de l'oceà Meridional (també anomenat oceà Austral) consten de diverses capes: en la superior i inferior, les temperatures són glacials, però la capa intermèdia és calenta. Els vents de l'oest, que fan girar les aigües oceàniques al voltant del Antàrtida, s'han intensificat durant l'última dècada, i han empès la freda capa superior lluny de la terra. Això permet que les aigües més calentes i profundes pugin i vessin per damunt de la barrera continental, i que ho facin després sobre la base de moltes barreres de gel. A mesura que aquestes barreres es debiliten per la part inferior, les glaceres subjacents s'acceleren.

La massiva capa de gel de l'Antàrtida Oriental, tan vasta com els EUA continentals, és la gran desconeguda en les prediccions sobre l'augment del nivell del mar. Malgrat que sembla estable, un estudi recent sobre la glacera Totten —la més gran i que pateix el desglaç més ràpid—

apunta cap a una altra direcció. La investigació va trobar dos canals submarins que permeten l'entrada d'aigües càlides a la base de la glacera i fondre-la d'una manera semblant al que passa amb les glaceres de l'Antàrtida Occidental. Altres zones amb base sota el nivell del mar, com la Barrera de Gel Cook i les glaceres Ninnis, Martz i Frost també estan perdent massa.

“El punt de vista predominant entre els especialistes és que l'Antàrtida Oriental és estable, però no crec que ho sapiguem amb certesa”, diu Rignot. “Alguns dels senyals que veiem ara mateix en els satèl·lits són com banderes vermelles. Aquestes glaceres potser no són tan estables com pensàvem en un principi. Els mitjans presten sempre molta atenció als canvis que veiem ara però, com a científics que som, la nostra prioritat segueixen sent els canvis que es podrien produir en el futur”.

D'altra banda, mostres climàtiques i una anàlisi de les dades meteorològiques han mostrat un augment de les nevades al llarg de la costa de la Terra de la Reina Maud, cosa que podria contrarestar el desglaç de l'Antàrtida Oriental. Però aquest canvi podria ser temporal —els científics no ho poden assegurar, ja que obtenir sobre el terreny mesuraments precisos de la neu és extremadament difícil—. Hi ha algunes estacions meteorològiques, i pot ser que no aportin mesuraments representatius ja que les nevades a l'Antàrtida no es distribueixen de manera uniforme. Els forts vents catàbtics sacsegen i netegen algunes zones i apilen neu en altres. A més, la interpretació dels satèl·lits encara no és prou precisa per detectar petits canvis acumulatius que podrien representar una diferència en les gigatonnes de massa quan aquestes s'escampen sobre l'enorme superfície de l'Antàrtida Oriental.

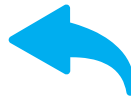
Tal com passa en el cas de Groenlàndia, els científics que treballen a l'Antàrtida necessiten millors dades sobre la barimetria de l'oceà Meridional i els camins que les aigües calentes segueixen fins a arribar al gel. “I aquest tipus de dades, així com l'acumulació de neu i altres dades sobre l'oceà, no es poden obtenir ni remotament amb prou precisió”, segons Ted Scambos, principal científic del National Snow and Ice Data Center de la Universitat de Colorado, a Boulder (EUA).

“Hem après tant dels satèl·lits que durant els últims vint anys hem surfejat l'onada d'un nou coneixement”, explica Scambos. “Però ara, per anar més enllà, hem d'intentar aconseguir eines sobre el terreny i mantenir al mateix temps la nostra habilitat en les missions satel·litals i aèries. Tot això per veure la capa de gel des d'una perspectiva global”. ●

María José Viñas i **Carol Rasmussen** són membres de l'equip de Ciències de la Terra i la Criosfera. NASA

*estas son
herramientas
de trabajo*

*y estas
también*

Miles de millones de personas en el mundo trabajan en sectores vinculados al agua.

El agua es empleo, innovación, investigación, salud y equidad.

El agua y el empleo interactúan para transformar la vida de las personas.

#todoesagua

22 de marzo, Día Mundial del Agua

Únete a los que quieren cambiar las cosas
Únete en Aquae Fundación

F

La novel·la de demà passat

—La novel·la s'adapta constantment a la realitat si no és el cas que, com passa amb la ciència-ficció, s'hi avança amb avantatge. Aquesta capacitat d'adaptació de la novel·la té a veure amb la capacitat narrativa —“I ara, què?”—, amb una indagació sobre l'experiència humana i amb un relat prismàtic de la història, des d'*El lazarrillo de Tormes* fins a *La princesa de Clèves*, les novel·les filosòfiques del segle XVII i el *big bang* del segle XIX, en el qual Tolstoi o Balzac retraten tota una societat, de la mateixa manera que posteriorment Proust, Henry James o Thomas Mann aconsegueixen vèncer el temps i passar a ser part indestriable de la consciència humana, per a satisfacció dels seus milions de lectors. Però, llegim avui més o menys novel·les? En seguirem llegint? La novel·la és un gènere sobre la supervivència del qual s'està debatent constantment, però hi continua havent novel·listes i lectors de novel·les. El Quixot o Sherlock Holmes són personatges que transiten per les nostres vides, reals com la novel·la mateixa.

26

“De què tracta?”,
novel·la i futur
per Robert Saladrigas

28

Futurs de la
ciència-ficció
per Miquel Barceló

30

La casa dels
clàssics
per Ponç Puigdevall

32

Ei, negreta.
On vas?
per Carlos Zanón

34

Novel·la, assassina
del lector
per Núria Amat

“DE QUÈ VA?”, NOVEL·LA I FUTUR

La novel·la reinventa un fet real i, transformant-lo en ficció amb l'escriptura, el converteix en una veritat pròpia. És el prodigi del gènere: la creació d'un univers superior, independent, que fem nostre d'una manera instintiva i ens inspira si més no la il·lusió de ser immarcescible a l'efecte destructor del temps

per Robert Saladrigas

—Per força he de començar amb una confiança que no exigeix que abaixi el to de veu sinó ben al contrari, que l'alci empès per l'orgull: lleigeixo novel·les de tota mena des que vaig aprendre a ajuntar les lletres i vaig descobrir que les paraules podien tenir un sentit de caire “narratiu”. Vaig passar dels tebeos de l'època (*TBO*, *Hombre Enmascarado*, *Roberto Alcázar y Pedrín*, *Hazañas Bélias*, *Flash Gordon...*) a llegir novel·les que em fascinaven d'autors com ara José Mallorquí, Alexandre Dumas, Verne, Grey, Stevenson, Defoe, Vicki Baun, Pearl S. Buck, Maxence van der Meersh i un llarg etcètera, quasi infinit. Encara no he parat de llegir invencions, milers de ficcions per plaer i també per imperatiu professional —almenys fa quaranta anys que escric un article setmanal a *La Vanguardia* sobre narrativa del món—, i del 1965 ençà he publicat dues dotzenes de llibres entre novel·les i contes, o sigui, el que els anglosaxons etiqueten de *fictions*. Tota la meua ja extensa vida dominada per les històries que ens expliquem els uns als altres des que el món és món. Fabulós, oi? Mai no m'he cansat de llegir-les; la meua curiositat de lector és insadollable. Calculo que molta gent pensa el mateix atès que encara ara, en les seves nombroses variants, la novel·la és el gènere comercial per excel·lència.

Una vegada, en un encreu, el sarcàstic Josep Pla es va despenjar amb un estirabot: sentenciava que qualsevol ciutadà de mitjana edat que llegís novel·les era un imbècil acabat. De veres? Tal vegada és que la “decadència” del gènere provoca la imbecilitat dels seus adeptes? Al dinou, l'anomenat “segle de la novel·la”, narradors de la talla de Flaubert i Tolstoi reflexionaven sobre la “crisi” de la novel·la i temien pel seu futur. En el vintè, Proust creia haver portat la novel·la al seu límit, mentre que Sainte-Beuve pronosticava una agonia imminent i l'irlandès James Joyce estenia el certificat de defunció de l'anomenada “novel·la burgesa”. Res, però, es va destruir amb l'aparició d'*Ulisses*. Què n'hauríem fet dels Kafka, Mann, Virginia Woolf, William Faulkner, Pavese i *tutti quanti*? I del llegat de Cervantes i els seus epígons? I de Dostoievski, Musil, Robert Walser, Clarín, Céline, Camus, i noms i més noms i obres i més obres que dansen sobre el rerefons de la memòria del lector d'avui?

Opino que en aquest segle XXI la novel·la conserva venturosament intacte el seu sentit primigeni. Quin sentit és aquest que li garanteix la perdurabilitat amb independència de l'instru-

ment de difusió? En què consisteix el misteri que la immunitza contra els atacs virals que posarien en risc la seva supervivència? És senzill. Mireu: tots els que de tant en tant fem novel·les, quan ens hi sentim empesos, podem explicar una anècdota significativa: en comentar el projecte d'una novel·la o quan ja hi treballem, l'altra persona, sigui qui sigui, indefectiblement s'apressa a preguntar-nos sense embuts, amb una curiositat ben natural i gens impostada: “De què va?”. Dit d'una altra manera: es dona per descomptat que la nostra obra versarà sobre una història i el que ens demanen per endavant són els detalls de la trama. És inútil argüir que la història triada —o que ens ha triat— serà reeixida o fallida segons l'estructura i la forma verbal que li donem. Això, doncs, hauria de quedar clar: amb una història per si sola no n'hi ha prou per crear una novel·la perdurable, una obra d'art amb ambició d'única.

S'ha provat d'establir de mil maneres la definició de la novel·la. Endebades. Al càustic Camilo José Cela

se li va acudir simplificar l'assumpte etzibant que "novel·la és tot allò que llueix a la coberta la paraula *novel·la*". També va dir que si pogués condensar una història en poques paraules no ompliria dos-cents o tres-cents folis. Vet aquí una constatació d'allò més lògica. Aquí, però, topem amb l'obvietat que és alhora una paradoxa: la condició inexcusable que identifica una novel·la és que, per força, ha de relatar una història al lector. La novel·la reinventa un fet real i, transformant-lo en ficció mitjançant l'escriptura, el converteix en una veritat pròpia. Aquest és el prodigi del gènere: la creació d'un univers superior, independent, que fem nostre d'una manera instintiva i ens inspira si més no la il·lusió de ser immarcescible a l'efecte destructor del temps. Aquesta és la sensació que en fases diferents de la meua vida m'ha produït llegir obres com *Anna Karèнина*, *Els Buddenbrok*, *El soroll i la fúria*, per posar tres referents clau de la narrativa moderna. Arribo al moll de la qüestió. Té futur la novel·la segons la veiem? Em passa pel cap formu-

lar una pregunta que és alhora una reflexió i una aposta de futur: alguna vegada ens comunicarem els uns amb els altres sense intercanviar històries petites o grans, banals, divertides, dramàtiques o tràgiques, de vida, mort, sofriment, amor, odi, gelosia, avarícia, luxúria o dolenteria, relats orals, quotidians, que només la literatura, específicament la narrativa, ja sigui en format llibre, audiovisual o vés a saber amb quin suport avui no catalogat —l'instrument transmissor no em sembla determinant—, insisteixo que només la literatura pot transformar en ficcions universals enllà del temps convencional, del nostre temps i dels conflictes que arrossega? No és plausible aventurar que demà o demà passat l'altre algú digui que té una novel·la en portes i qui l'escolta salti amb un incontenible i expectant: "De què va?". Com si no pogués esperar a llegir-la un cop escrita o com si amb la resposta li anés la pell. Imaginem el murmuri d'una veu suggeridora: "Una vegada era...". I tot d'una tinc la certesa absoluta que la roda que fins ara no ha parat mai de girar, continuarà girant, girant, mentre hi hagi una història que calgui contar. Així que: al·leluia! ●

Robert Saladrigas és escriptor

FUTURS DE LA CIÈNCIA-FICCIO

L'especificitat de la ciència-ficció respecte a la novel·la com a gènere literari la tenia reclosa en una mena de nínxol prou tancat. Però ara la temàtica de la ciència-ficció està a l'abast de tothom, possiblement gràcies a les pel·lícules de superherois i a la millor presència de la temàtica més pròpia de la ciència-ficció en el cinema actual

per Miquel Barceló

—Normalment, quan es parla del futur de la novel·la, pocs pensen en la ciència-ficció. I és lògic, l'imaginari popular de la ciència-ficció el dona el cinema amb aquesta mena de pel·lícules plenes d'efectes especials i amb guions sovint poca-soltes que els productors de Hollywood fabriquen pensant, sobretot, en un públic adolescent. Però la ciència-ficció és quelcom més. Va néixer amb la narrativa escrita i obres cabdals com *Un món feliç* (1932) de Huxley o *1984* (1948) d'Orwell són clars exemples de la seva temàtica. Després, a mitjans del segle XX, autors com Isaac Asi-

mov (*Fundació*, 1950), Arthur C. Clarke (*La fi de la infantesa*, 1953), Frank Herbert (*Dune*, 1965), Robert A. Heinlein (*Història del futur*, 1967) i altres van bastir la forma de la ciència-ficció clàssica. Aquesta ciència-ficció era molt interessant en les seves idees però pobra en estil literari.

Afortunadament, a la dècada dels seixanta, el moviment de la New Thing, demanant una millor atenció a les qualitats essencialment literàries de la narració, va aconseguir que la ciència-ficció arribés a la seva maduresa. Avui obres com *Hyperion* (1989) de Dan Simmons desta-

quen fins i tot entre la literatura general (*mainstream*). De fet, aquesta novel·la, que reconstrueix en clau de ciència-ficció els famosos *Contes de Canterbury* de Chaucer, no té res a envejar a la resta de la literatura. I Dan Simmons no és l'únic: Neal Stephenson, Connie Willis, Nancy Kress, Orson Scott Card i tants altres donen avui dia la imatge d'una narrativa de ciència-ficció madura, amb idees però, també, amb una qualitat literària superior.

No dic res aquí de la ciència-ficció catalana —bastant més “catalana” que ciència-ficció— ni de l'espanyola ja que, tot i que hi ha autors interessants, no deixen de ser persones que es dediquen a altres professions i que escriuen sovint tan sols com a *hobby*, amb la manca de dedicació completa i les dificultats que això suposa. Normalment, es diu de la ciència-ficció que respon a una voluntat clarament especulativa —literatura d'idees—, una narrativa que intenta contestar el que s'ha anomenat el *condicional contrafàctic* en voler respondre a una pregunta com: “Què passaria si...?”, i aquí cal afegir-hi una hipòtesi que els fets encara no hagin fet realitat: viatges en el temps, trobades amb civilitzacions extraterrestres, exploració espacial, clonació, convivència amb robots i intel·ligències artificials autoconscients i un llarg i inesgotable etcètera.

L'altre tret que caracteritza la bona ciència-ficció és l'anomenat *sentit de la meravella*, quelcom que comparteix amb les novel·les històriques i els llibres de viatges. Quan se'ns descriuen mons, societats, situacions i personatges nous i diferents dels que estem acostumats, ens pot interessar per la novetat, per les noves possibilitats i per investigar noves maneres de ser o d'organitzar-se socialment. Aquesta novel·lística de ciència-ficció ha estat durant molt de temps tancada en una mena de gueto i limitada a ser coneguda per uns quants aficionats, els que podríem considerar els *frikis* de la ciència-ficció. Afortunadament ja no és així.

La qualitat literària assolida pels bons autors de la ciència-ficció ja fa que el gènere no desmereixi en absolut altres literatures. L'especificitat de la ciència-ficció la tenia reclosa en una mena de nínxol prou tancat. Però ara la temàtica de la ciència-ficció està a l'abast de tothom, possiblement gràcies a les pel·lícules de superherois i a la millor presència de la

temàtica més pròpia de la ciència-ficció en el cinema actual, sense oblidar èxits televisius inesperats com *El ministerio del tiempo* de TVE, que tracta el vell tema de la policia del temps —amb un registre molt carpetovetònic, això sí—, com les clàssiques *La fi de l'eternitat* d'Isaac Asimov o *La patrulla del temps* de Poul Anderson, les dues del 1955.

L'altra novetat que ha de marcar el futur de la narrativa de ciència-ficció neix amb els grans canvis en els avenços de la ciència i la tecnologia. La nostra realitat ha canviat tant en els darrers vint o trenta anys, que ara resulta ja molt difícil especular a centenars d'anys en el futur. Per això, molts dels bons autors de la ciència-ficció de l'actualitat es limiten a especular sobre un futur proper (*near future*) que, de retruc, fa més fàcil seguir la narració per part de lectors no avesats a aquesta mena de temàtiques. Sovint aquesta ciència-ficció moderna, oblidada per les circumstàncies, es pot confondre amb el *thriller* tecnològic més habitual ja que especula també amb noves troballes en el camp de la recerca biotecnològica o infotecnològica.

El darrer tret destacable sobre el futur de la ciència-ficció és el nou paper que hi tenen les dones, les noves escriptores. Fa anys, quan una dona escrivia ciència-ficció, sovint intentava dissimular el seu gènere amb pseudònims que l'amaguessin. Per sort, ja no és així. I a més del reconeixement que es mereixen, les noves escriptores aporten al conjunt de la ciència-ficció nous punts de vista i plantejaments. Sovint imaginem especulacions sobre societats on el paper de la dona i el repartiment de poder entre els gèneres és complementari o diferent del que es dona en la nostra societat. En aquest sentit, destacaré obres com *La mà esquerra de la foscor* (1969) de Ursula K. LeGuin, o *La porta al país de les dones* (1988) de Sheri S. Tepper, sense oblidar autores com Joana Russ, Vonda N. McIntyre, Nancy Kress i un llarg etcètera que demostra de manera febaent la maduresa real assolida per la millor ciència-ficció d'ara i del futur immediat. Sigui com sigui, la ciència-ficció escrita té futur per endavant. Un bon futur. ●

Miquel Barceló és especialista en ciència-ficció, autor de 'Ciència ficció: nueva guía de lectura'

LA CASA DELS CLÀSSICS

Llegir novel·les demostra que no hi ha res que estimuli més que viure altres vides a través d'unes sensibilitats i uns estats d'ànim iguals als d'un mateix: no hi ha res que meravelli tant com trobar els embrions dels propis pensaments ja expressats i confirmats

per Ponç Puigdevall

—Quan a *Un bon partit*, la monumental novel·la de Vikram Seth publicada el 1993, la senyora Rupa Mehta diu a la seva filla “Tu també et casaràs amb qui jo digui”, desconeix que el que fa realment és segrestar l'atenció del lector. No hi ha cap heroi, no es pot qualificar mai d'excèntric el comportament dels personatges, els esdeveniments s'allunyen de l'extraordinari i l'única violència que hi apareix —els aldarulls polítics i religiosos a l'Índia dels anys cinquanta— és descrita amb un to neutre i distant que defuig qualsevol morbositat. I el lector no pot deixar de sorprendre's que un pretext tan nimí, saber amb quin dels tres candidats acabarà casant-se la protagonista, aconsegeixi que es consideri com una molèstia imperdonable qualsevol obligació que l'aparti de la lectura: E. M. Forster ja deia que tots els lectors són com el marit de Xahrazad, perquè sempre volen saber què passa a continuació. De la mateixa manera, és difícil que hi hagi algun lector que renunciï, per exemple, al plaer de saber com acaba el suspens psicològic que traça Eça de Queirós a *El cosí Basili*, la mascarada de Nabokov a *Risa en la obscuridad*, o la tragèdia provinciana que descriu Simenon a *El viatger del dia de Tots Sants*.

Eça de Queirós deia que hi havia escriptors pels quals la sonoritat d'un adjectiu era més important que l'exactitud d'un sistema i que a vegades l'esforç per completar adequadament la cadència d'una frase comportava perspectives inesperades per a una idea. Es podria creure que *El cosí Basili* transcorre dins els paràmetres de la novel·la d'adulteri del segle XIX: l'arribada del cosí permet que la protagonista, resignada lectora de novel·les romàntiques, trobi el camí per escapar de la insatisfacció. Però tal com apareix, el cosí Basili se'n va. Aleshores és quan Eça de Queirós fa un joc de màgia i transforma el relat en una obsessió novel·la de xantatge que es llegeix com un *thriller* psicològic. Hi ha el retrat de les classes ocioses de Lisboa a finals del segle XIX, hi ha l'espectacle d'una malenconia

tan sols xiuxieujada, però el que s'imposa és el frenesí del suspens psicològic quan el mal senyoreja dins la pau petitburgesa.

Vladimir Nabokov era un mestre en l'art de narrar simulacres i arabescos, l'artífex d'una eloqüència lírica i còmica incauducable, i un caçador de minúcies inextingibles: tot això es veu a *Risa en la obscuridad*, però el lector sap que la trama se sustenta en un material fulletonesc i que l'objectiu d'aquesta tragèdia trivial —un home ric abandona la seva família per una dona jove— ha de ser tan sols el plaer de la narració i la transparència d'uns detalls exactes que coronin la lectura. Nabokov construeix pistes falses amb la rapidesa d'un prestidigitador, fa que el traç segur de la línia recta d'una frase esdevingui de sobte un revolt mortal gràcies a la precisió d'una adjectivació tenaç, i se li han d'agrair els virtuoses jocs de mans quan es posa la indumentària del narrador omniscient. Nabokov se centra gèlidament en unes peripècies cruels, i el lector només pot compadir el protagonista, reu d'una espiral grotesca de cobdícia i engany. Però la davallada impassible a la fondària del dolor no impedeix que arreu hi bategui una exaltació ardorosa de la meravella de viure.

No se sap si Georges Simenon també creia que la novel·la és la història privada de les nacions, però sí que va ser un novel·lista tan verdader com Balzac. Mentre altres assetjaven l'ideal de Flaubert d'escriure un llibre sobre el no-res, Simenon poblava la seva literatura de personatges, xafarderies, passions vulgars desenfrenades i descripcions d'atmosferes que eren al mateix temps un catàleg de la mesquinesa i l'avarícia, l'avorriment i la fatiga de sentir-se sol. A *El viatger del dia de Tots Sants*, després de parlar amb un dels prohoms de La Rochelle, el protagonista travessa diferents barris i, amb una pinzellada lleugera, l'art de Simenon dibuixa el conflicte que batega a la ciutat: veu cases amb jardins petits i amb finestres pintades il·lusionadament, veu com els palaus a la manera de fortalises de

les famílies de sempre trenquen la monotonía urbana i, de tant en tant, troba unes cases senyoriales que no acaben de mostrar la solera que busquen: hi viuen els que han gosat trencar el seu destí i s'han mesclat en uns negocis que no els corresponien.

Es difícil no caure en la xarxa persuasiva d'aquestes tres novel·les, però també deu ser veritat que si hi ha lectors que no treuen cap profit de les novel·les és que encara no han descobert els novel·listes que veuen i entenen el món igual que ells. La recomanació seria que continuessin buscant perquè no hi ha res que estimuli més que viure altres vides a través d'unes sensibilitats i uns estats d'ànim iguals als d'un mateix: no hi ha res que meravelli tant com trobar els embrions dels propis pensaments ja expressats i confirmats. I si la pregunta fos on es localitzen aquests escriptors, la resposta seria que a la gran casa dels clàssics: encara que provinguin d'altres segles, escriuen sempre en l'etern present, i, a més, ho fan sobre el món sencer, com si tots els seus habitants fossin parents seus: llegir Stendhal augmenta la dolçor d'estar enamorat, Gógol explica quins són els mals de la societat que no es poden enviar mai, i no són poques les dones entusiastes que han comprovat que *La cosina Bette*, de Balzac, és el millor regal que es pot fer a un marit díscol.

Stendhal, Gógol, Balzac, Eça de Queirós, Nabokov, Simenon, Vikram Seth: els grans novel·listes són grans novel·listes no perquè ensenyin coses, o perquè bona part del que se sap del món sigui gràcies a ells, sinó perquè fan la vida més plaent, com passejar, beure, menjar bé o estimar molt. Al capdavall, la literatura no parla del llenguatge, sinó de la vida, no dels sons de les paraules, sinó del seu significat, i els escriptors més importants són els que representen la humanitat de la manera més significativa. ●

Ponç Puigdevall és crític de llibres i novel·lista

L'escriptor rus Vladimir Nabokov (1899-1977) llegint a la seva suite de l'Hotel Palace Montreux, a Suïssa l'any 1963

[Foto de Horst Tappe /Getty Images]

EI, NEGRETA. ON VAS?

L'escriptor de novel·la negra pot ser un artista —almenys hauria d'aspirar a ser-ho—, un aventurer —ho agrairíem i molt—, però el que no pot deixar de ser mai és un artesà, de la mateixa manera que una novel·la negra es pot permetre ser dolenta però no avorrida

per Carlos Zanón

—A la força regeneradora i la vigència actual de la novel·la negra l'ha ajudat la seva ascendència bastarda, la seva sang mestissa, la seva falta de respecte a oracles i formats: n'ha tingut prou amb lectors. Novel·la enigma, policíaca, psicològica, social, d'aventures, serial, novel·la de trames, d'ambients, de diàlegs, de violents i d'herois per accident, de bons nois dolents, de males noies bones, d'aprofitats i corruptes, de llestos i herois purs a les escombraries, de gent sense sort, víctimes i només la intel·ligència, la força o l'atzar per restablir un cert equilibri poètic, amarg o placebo segons els gustos. Però per sobre de tot, la novel·la negra és un gènere evasiu, d'entreteniment violent que pot ser alguna cosa més, literari, pessigar, incomodar, enfonsar les mans en el més profund del que és humà i social —la por, l'aberració, el que és diví— sense deixar de ser popular. L'escriptor de novel·la negra pot ser un artista —almenys hauria d'aspirar a ser-ho—, un aventurer —ho agrairíem i molt—, però el que no pot deixar de ser mai és un artesà, de la mateixa manera que una novel·la negra es pot permetre ser dolenta però no avorrida.

Seré arbitrari. Resurrecció durant els anys setanta. Situacionistes francesos escopint veritats maniquees sobre el colonialisme i el capitalisme ferotge. Arribada d'una sèrie d'autors que de resultes del cataclisme punk entenen que la guàrdia està cansada. No hi haurà tsarines assassinades aquest cop però sí quelcom pitjor per a l'aristocràcia: l'assalt de les cuines i les biblioteques del Palau d'Hivern. Així s'estableix que allò que és popular és autèntic, la irresistible bellesa del salvatge criat a base de carrer i llibres. Novel·la negra de denúncia que no exhibeix el llibre com una pretensió arribista sinó com un maó amb què trencar aparadors. Dictadures, desapareguts, corrupció en tots els estaments del poder. Màquina polaroid que s'ha baixat al carrer aquest matí per enfocar, disparar i revelar: bang.

Patricia Highsmith i Hitchcock. Perquè d'aquí prové l'actual negra i també una mica de Manchette i quelcom del *hardboiled* de tota la vida però som més Ripley que mai. El seu nihilisme corromp més que el cinisme, que no deixa de ser una manera de salvaguardar en vinagre les essències del que és impecablement

correcte. Gent caient per escales sense fi, exposada al supermercat, abandonats: anonimats o abocadors. Societats, ciutats, esquemes relacionals més que saber qui va matar, com i per què. Per aquí arriben els vents negres. Ripley una vegada més: som capaços de qualsevol cosa per aconseguir la puresa de la qual ens hem anat allunyant. Els nostres pares van ser estafats. L'Estat se sustenta sobre mort, abús i desigualtat. Déu no existeix. Ningú ens espera a casa. Ningú ens defensa dels dolents. Els avis estan tancats en residències, els bojos pels carrers fregits de medicació, els pobres fora de casa seva i els poderosos, on sempre. Això és maleït el Dia de la Marmota.

Capítols com episodis. Ritme, tensió, totes les argücies possibles per plantar cara a sèries, al cinema, a la xarxa. La violència ha estat assimilada extirpant dolor i culpabilitat. El respecte al cos violat, assassinat, esquarterat és només aixecar la cama i no trepitjar-lo. I això la televisió ho ha fet cruelment bé. Els llibres han de donar una mica més. Allò que és visual recrea la novel·la de Harry al cinema per part de Jonathan Demme per servir dos personatges que, clonats i regurgitats, ens han arribat fins a nosaltres i han regenerat la sang en el cadàver. Annibal Lecter és Ripley amb una dieta més rica en carn. Lestat, el dandi per antonomàsia, Moriarty, el més que humà ni nietzscheà d'una sensibilitat extrema que considera l'empatia, la compassió o l'amor una debilitat d'éssers inferiors. De Lecter ens arriben tots els *psicokillers* i els tipus sonats, obsessionats, posseïdors d'una veritat atàvica i ària que la resta dels mortals no entenem. L'altre personatge és la detectiu de l'FBI Clarice Starling. Turmentada, sense vida privada, abocada a la feina, un ésser incapaç de desenvolupar qualsevol vincle amb res que no sigui el crim, el mal o el malvat Sterling, ciclostilada en sèries d'assassinats, advocats i forenses. Scully i *X-Files* no són altra cosa que una mutació.

Mankell, literat, pica les portes i obre prou centímetres perquè es coli d'una puntada *Millenium*. Mankell ens serveix novel·les en què la trama desappareix sota el pes del vincle del que novel·lat amb el seu entorn, amb les forces magnètiques de sota les

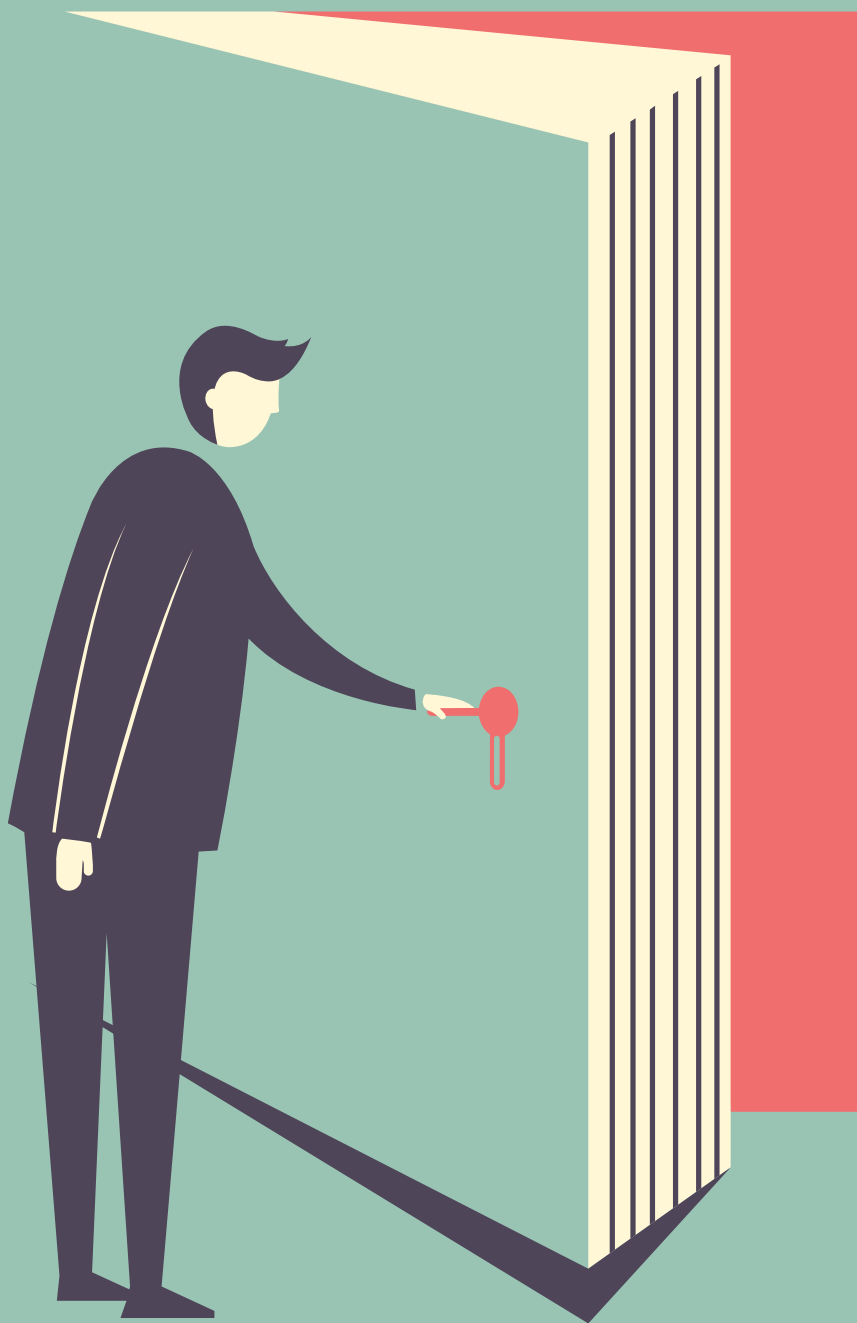
vorerer, el passat ocult i la por a un futur incert de les comunitats. Larsson no és un bon escriptor però té l'encert de crear la Lisbeth, que no és sinó Sterling-Scully passada per Marvel, postmoderna, postfeminista, postapocalíptica, conspiranoica, fantasia d'adolescents, impressores *brother* i alts executius japonesos. Però l'encert més important és acceptar que aquest personatge que neix amb un paper clarament secundari se't mengi el protagonista i després, la novel·la. Larsson, de la mà de Sallander i els seus *hackers* —internet negre, *Anonymous*, Lex Luthor revisitat—, porta la novel·la negra de denúncia —periodística— paranoica al segle XXI i arrossega milions de lectors amb ell.

Ara per ara la novel·la negra és un gènere consolidat. Tindrà millors i pitjors èpoques però sempre

hi ha hagut i hi haurà talent en el gènere, al costat de mediocritat, nyaps i *ghost writers* escrivint llibres d'èxit. La novel·la policíaca clàssica existirà i serà un plaer tornar-hi les tardes de pluja. Però en els marges del gènere preveig un desplaçament cap a ambients, situacions, societats, personatges que facin, de vegades, gairebé irrellevant el qui i el perquè. Estem en una guerra mundial, en societats cada vegada més desiguals, injustes i conservadores. El Reich entrant pels respiradors de l'aire condicionat i ISIS a YouTube. Necessitem llibres que, amb l'excusa d'entretenir-nos, ens diguin com de covards, hipòcrites i conservadors som, i que valents, sincers i justos no hem estat mai. ●

Carlos Zanón és escriptor

NOVEL·LA, ASSASSINA DEL LECTOR

No són temps favorables per a la tasca de crear novel·les que, per sort, segueixen entusiasmant molts lectors, tenint en compte que per escriure novel·les calen molts anys de lectura immersa en la tradició literària. I que llegir o escriure textos literaris obliga a un cert grau de sensibilitat amb el llenguatge utilitzat. En definitiva, requereix pertànyer a la tradició humanista de la literatura secular

per Núria Amat

— Des de fa anys tinc la impressió d'haver estat tot aquest temps escrivint a propòsit de la novel·la, el seu futur, la seva malaltia, la seva mort i la seva constant resurrecció impresa o tecnològica. Vaig arribar, fins i tot, a dedicar una època important de la meua vida a la investigació i la docència sobre com la intel·ligència artificial podia arribar a escriure novel·les o succedanis de novel·les. Vaig desistir del tema quan vaig començar a sospitar que era possible aquesta possibilitat, al costat de moltes altres de més interessants i pròsperes, que podrien arribar a fer de la novel·la i de la literatura un artefacte de posar i treure, un producte de supermercat o un aliment escombraria del cervell.

He estat professora d'una assignatura que vaig dir Cultura i Noves Tecnologies. La meua tesi doctoral, en aquells períodes nefastos, portava per títol *De la informació al saber*. També he escrit articles i llibres a propòsit del que, d'una banda, sembla una defunció del gènere narratiu i, de l'altra,

un nou ressorgiment — *El libro mudo, La enfermedad de la novela, Escribir y callar, etc.*—. No obstant això, el problema sobre la bona o la mala salut de la novel·la que se'n presenta ara és d'una altra mena. Més filosòfic o realista, per dir-ho així. Importa de debò al món la suposada desaparició de la novel·la? I, per extensió, estem vivint la mort anunciada del llibre imprès? Precisament, avui, moment històric en el qual tots ens sentim aptes per ser autors de llibres i escriure novel·les perquè disposem d'un programa processador-editor de textos i una fàbrica de producció de dades novel·lables, anomenada internet, monstre gegantí, productor i devorador de narratives. De fet, les escrivim sense cap risc com queda palès en el nostre entorn.

Quan el gran mercat editor, un cop comprovat l'èxit supersònic de la novel·la com a producte de masses, disposa d'un equip òptim i fabulós per crear —és un dir— novel·les a mansalva, compost per uns quants bons experts —guionistes literaris— a escriure novel·les a partir de les idees que poden donar-los alguns escriptors, i convertir-les en *best-sellers*. Quan la novel·la s'ha convertit en el passaport d'entrada al regne de la felicitat de ser escriptor o escriptora. Quan escriure novel·les és una cosa tan normal, quotidiana, gairebé com alimentar-se, jugar a escacs, a futbol, ballar o viatjar en avió, avui, parlar sobre el present i el futur de la novel·la, a mi, que gairebé no he fet altra cosa a la vida que escriure novel·les i llibres sobre aquesta recreació estètica, em sembla molest i superflu.

És així perquè estimo la literatura. I de la mateixa manera que a un enamorat no li agradaria trobar-se en l'obligació d'haver de buscar paraules per anomenar els sentiments del seu amor, sense aconseguir trobar les adequades per definir-lo, perquè el mal ús dels mots ha desvirtuat aquella intensa inclinació emocional fins a adulterar-ne el nom, m'incomoda trobar-me en la disjuntiva d'haver d'esbrinar si sóc escriptora, novel·lista, poeta, productora d'idees de novel·les o ociosa recreadora d'històries i paraules. Si com a escriptora em puc trobar en l'alternativa de vendre una idea de novel·la, que escriurà

D'un llibre dolent se'n pot treure una gran idea per escriure un llibre bo perquè les idees, a diferència dels llibres, no tenen amo

---

un equip editor, magnífic, sens dubte, preparat per a l'èxit immediat, o, si no, escriure-la jo, de principi a fi, com he fet sempre, dia a dia, durant anys de treball constant, doncs, la veritat, si és així, preferiria l'opció d'haver de competir amb una màquina intel·ligent de fabular històries i paraules.

Del que sí segueixo completament convençuda és d'haver estat lectora de llibres bons. Conscient que l'adjectiu *bo* pot ferir susceptibilitats, intentaré determinar el tema del qual sóc lectora d'obres literàries. Aquest és el meu camp de cultiu físic i intel·lectual. El meu territori. I aquestes obres literàries requereixen una lectura lenta i, també, en cas d'escriure-les, una escriptura pausada i espaïada. No són temps favorables per a aquesta tasca estètica que, per sort, segueix entusiasmant molts lectors, sempre tenint en compte que per escriure novel·les calen molts anys de lectura immersa en la tradició literària. I que llegir o escriure textos literaris obliga a un cert grau de sensibilitat amb el llenguatge utilitzat. En definitiva, requereix pertànyer a la tradició humanista de la literatura secular. No cal dir que, de vegades, també lleigeixo i gaudeixo de la lectura de llibres menys bons, perdó, vull dir: fora del meu camp d'acció. Apuntava Umberto Eco, i en aquest cas amb raó, que d'un llibre dolent se'n pot treure una gran idea per escriure un llibre bo. Les idees, a diferència dels llibres, no tenen

amo. Però el plaer, el coneixement i l'emoció que proporciona aquesta mena de literatura és comparable, avui —quan la restauració-cuina està ocupant un rang superior a l'estat domèstic de tota la vida—, a la diferència que hi ha entre una hamburguesa *fast food* i un plat cuinat amb la saviesa i el gaudi de la tradició i la modernitat estilista.

La tecnologia, arma carregada de futur, ens ha portat una alfabetització revolucionària que assumeix també les seves desil·lusions. El gran tecnòleg, expert i erudit en la seva especialitat, no està obligat a entrar a la secta de literats i humanistes que li donarà accés a llegir grans autors clàssics o contemporanis i emocionar-se amb ells, senzillament, perquè les seves emocions poden ser unes altres. I els les pot proporcionar qualsevol dels èxits dels seus nous llençatges, idiomes, frases digitals, científiques, en els quals ha investigat amb èxit. No obstant això, els llibres es venen. I es publiquen encara més que no es venen. Amazon és l'altre monstre devorador-generador de cadenes llibresques. Tanquen llibreries. I, les petites, sobreviuen gràcies a les seves activitats literàries amb les quals mobilitzen autors amb lectors que, al seu torn, volen ser escriptors. I, com diem els de la secta literària, ha arribat un moment en què hi ha més escriptors que lectors.

En definitiva, que la bona literatura, la de tota la vida, sempre serà minoritària. I cal afegir al cas que moltes de les satisfaccions que abans proporcionava aquesta mena de lectura, el plaer del text del qual no em puc desprendre, ara, que la premsa i la lleugeresa intel·lectual són a l'ordre del dia, el cinema les facilita amb una gran clarividència i desplegament de mitjans. Magnífiques sèries, pel·lícules, documentals, es mostren capaços de competir en el camp de la satisfacció muda, solitària, lectora, amb moltes de les novel·les d'ara, en què la paraula, l'estil literari, la veu i l'originalitat de l'autor no són els ingredients principals. El nou lector d'iPad o equivalent s'asseu al sofà, al llit, al tren o a la sala de visita a gaudir del plaer de la pantalla. Com jo mateixa, sense anar més lluny. ●

Núria Amat és escriptora

1/6

Aquest número és indicatiu del risc del producte. 1 / 6 és indicatiu de baix risc i 6 / 6, d'alt risc.

Bankinter, SA es troba adherit al Fons de Garantia de Dipòsits d'Entitats de Crèdit d'Espanya. La quantitat màxima garantida actualment pel fons esmentat és de 100.000 euros per dipositant.

Per nosaltres, el Jordi i la Laura no són dos números de compte.

Són una parella que se n'acaba d'anar a viure junts i que està aprenent a compartir-ho tot, fins i tot les despeses. Per això, a Bankinter, a més de disposar cadascun d'un **COMPTE NÒMINA** amb fins a un **5% TAE** durant el primer any, els regalem un compte comú per a les seves despeses. I, per descomptat, sense comissions i amb targetes gratis.

Compte Nòmina

Fins a

5%

TAE el primer any.
I fins a 2% TAE el segon any.

- Sense comissions.
- Més de 8.000 caixers gratis, treguis el que treguis a debit.

Descobreix un banc que no et tracta com a un més.

bankinter.

Decididament personal.

☎ 901 810 426

🌐 bankinter.com

Cuenta Nómina: Promoción válida hasta el 30 de junio de 2016 o hasta un máximo de 40.000 nuevas cuentas. Exclusiva para nuevos clientes con nómina desde 1.000€. Saldo máximo a remunerar 5.000€. Primer año: tipo de interés nominal anual 4,94% (5%TAE). Segundo año: tipo de interés nominal anual 1,99% (2%TAE). Liquidación semestral. Ejemplo para saldo en cuenta nómina diario de 3.000€, calculado para un periodo de liquidación de 180 días, remuneración bruta: 1er semestre 72,86€, 2º semestre 72,86€, 3er semestre 9,36€, 4º semestre 29,36€. Para acceder y conservar las ventajas de nuestra Cuenta Tú y Yo, además de mantener el nivel de ingresos declarado, será necesario el cargo mensual de recibos, así como que la tarjeta asociada a la nómina esté activa. **Cuenta Tú y Yo:** Para acceder y conservar las ventajas de nuestra Cuenta Tú y Yo, cada uno de los titulares debe mantener activa su Cuenta Nómina/Pensión/Profesional Bankinter. La Cuenta Tú y Yo no está remunerada (0% TAE). Una misma persona podrá ser titular de un máximo de dos cuentas No-Nómina O de una cuenta No-Nómina y una cuenta Nómina/Pensión/Profesional, si bien únicamente se retribuirá la cuenta de mayor antigüedad, sin perjuicio de que la cuenta de menor antigüedad conserve el resto de beneficios. Esta limitación aplicará también a cualquier otra cuenta remunerada, bonificada o con condiciones especiales que Bankinter pueda comercializar en el futuro. En las retiradas de efectivo a débito, con independencia del importe extraído, Bankinter no le repercutirá ninguna comisión siempre que sea retirado en cualquiera de los cajeros Bankinter o de alguna de las siguientes Entidades: Grupo Popular, Grupo Cajas Rurales, Deutsche Bank, Grupo Cajamar, Laboral Kutxa y Banca March.

F

Temes de demà

—Amb la crisi del 2008 ningú no va saber veure què passaria i ara mateix ningú no sap amb certesa què pot passar. Som profetes del passat. Solem explicar amb gran claredat les causes del que va passar ahir, però seguim sent incapaços de preveure amb encert el futur. Són reflexions del professor Ramon Adell per a “Temes de demà”. No en va, Galbraith qualifica irònicament els economistes de grans especialistes en l’anàlisi del que ja és evident. També el poder polític es defineix sovint per l’atzar, per l’imprevist. D’això parlen, en la crònica “Les cantonades del poder”, Carlos Aragonés, cap de gabinet d’Aznar, i José Enrique Serrano, cap de gabinet amb Felipe González i Rodríguez Zapatero. Són els elements permanents i canviants del poder, un poder polític els girs actuals del qual seran un dels temes urgents de demà mateix. El xoc del futur està determinant àmpliament el que podríem qualificar de xoc del present.

38

Les cantonades del poder
per Manel Manchón

44

L’aparició dels robots
per Valentí Puig

48

2050: societat i empresa
per Ramon Adell

LES CANTONADES DEL PODER

Les exigències de la societat de les pantalles i dels nous canals de comunicació dificulten l'estratègia a llarg termini, i obliga els presidents de govern a una presència constant sense que puguin transmetre, si en tenen, el seu propi projecte

per Manel Manchón

— El salt. El canvi de paradigma. Els que analitzen el fenomen discrepen sobre el causant d'aquestes diferències. Però a Espanya la mirada cap a la política ha experimentat una mutació substancial. A tots els països occidentals ha passat, però amb ritmes diferents. Els nous canals de comunicació han provocat que el poder es dilueixi, es fragmenti i creï nous actors que trenquen els esquemes coneguts. Perquè, què busquem en la política? Què li demanem?

“La lectura requereix solitud, concentració en les pàgines, capacitat de valorar la claredat i la distinció”, assegura Franco Ferrarotti, un dels pioners en l'anàlisi del pas de l'home format en la cultura impresa a l'*homo sentiens*, l'equivalent de l'*homo videns*, que va descriure de manera brillant Giovanni Sartori. Amb visió, el 1997 Ferrarotti descriu l'*homo sentiens* en el seu llibre sobre les premisses i els problemes de la revolució digital: “La lectura el cansa (...) Intueix. Prefereix el significat resumit i fulminant de la imatge sintètica. Aquesta representació el fascina i el sedueix. Renuncia al vincle lògic, a la seqüència raonada, a la reflexió que necessàriament implica el retorn a si mateix (...). Cedeix davant l'impuls immediat, càlid, emotivament envoltant. Tria el *living on self-demand*, aquesta manera de vida típica de l'infant que menja quan vol, plora si sent alguna incomoditat, dorm, es desperta i satisfà totes les seves necessitats a l'instant”. La societat es transforma, i els polítics amb ella, però la idea primigènia, la de com utilitzar el poder, com atendre la doble velocitat de la gestió del que és urgent, amb la visió obligada de l'estratègia, es manté, tot i que és cada vegada més complicat.

Aquestes exigències les coneixen bé José Enrique Serrano, cap del gabinet dels presidents Felipe González i José Luis Rodríguez Zapatero, i Carlos Aragonés, cap de gabinet del president José María Aznar, que van posar en comú les seves experiències en una trobada organitzada per la Societat d'Estudis Econòmics, a la seu de Foment del Treball, dies abans de les eleccions generals del 20 de desembre.

La presència física dels dos explica moltes coses. Es tracta de dues persones poc conegudes. Només els iniciats els identifiquen. Serrano es deixava veure als passadissos del Congrés, en l'etapa de Zapatero. I alguns periodistes acabaven intercanviant unes poques frases amb ell. Poc més. El cas d'Aragonés és similar. Els dos coneixen de primera mà com es prenen decisions, com s'arriba a conclusions sobre els principals problemes del país, però formen part de la política que alguns qualifiquen ara d'antiga. Entenien que la seva feina era més valuosa si es quedaven sempre en un segon pla. El seu homòleg, amb el president Mariano Rajoy, ha estat Jorge Moragas, que apareix sempre darrere d'ell, en totes les fotografies, i que té una activitat pública de primer ordre. A Rajoy també el qualifiquen de ser la imatge d'aquesta política vella, però Moragas ha considerat que s'havia d'exposar més públicament.

MIRAR LLUNY. Serrano i Aragonés representen les estratègies de dos presidents, els únics fins ara que sí van voler “mirar lluny”, com va recordar Serrano. Van presentar dues concepcions del món, perquè Espanya es posicionés més enllà de la urgència que obliga la gestió diària. Tot i això, i tenint en compte qui ho substancia, Serrano va sorprendre

els membres de la Societat d'Estudis Econòmics —o no tant— quan va assegurar que “es governa com es pot”, en una al·lusió a les enormes dificultats per les quals passa un executiu.

Hi pot haver una mirada llarga, alè en el projecte, i interès sincer pel conjunt del país, però a l'oficina d'un president s'ha de fer front als imponderables. Una dada mostra fins a quin punt la figura del president del Govern necessita contrastar informació, més enllà dels integrants del col·legi de ministres que integra un executiu: “En gairebé vuit anys, en els governs Zapatero, es van elaborar 15.000 informes, que inclouen estudis sobre tots els temes que es tracten en el Consell de Ministres”, va recordar Serrano.

Amb aquestes exigències, les d'estar preparat per a tot i en qualsevol moment, apareix la dificultat extrema de conduir el país amb una estratègia precisa, de saber què es vol en realitat, i d'atendre les mancances de tipus estructural d'una societat. En aquest debat, crucial per a Espanya després de les eleccions generals del 20 de desembre, que van donar com a resultat un repartiment de diputats inèdit, la reflexió sobre el poder xoca una i altra vegada amb les característiques d'una societat transformada per les noves tecnologies, per la immediatesa dels nous canals de comunicació. Carlos Aragonés va insistir en aquests canvis, perquè condicionen els propers presidents: “S'ha d'estar en la comèdia de l'entreteniment, però també cal tenir soltesa amb l'expedient en el consell d'administració que representa el Consell de Ministres, i combinar aquestes facultats serà complex, exigirà un tipus de president diferent del que hem conegut”. ➤➤

**Adolfo Suárez i Felipe
González, durant una conversa
al palau de la Moncloa**
[Foto de Rafa Samano
/Getty Images]

Perquè, què penalitza més el conjunt de la ciutadania, la traïció al programa polític o la traïció al país? Es necessita un president amb molta cintura o un ferm defensor de principis? Espanya ha viscut en carn viva aquesta disjuntiva, amb els governs de Zapatero i amb Rajoy. Passa amb l'experiència de maig del 2010, en què Zapatero aborda una retallada violenta, marcada per la Comissió Europea, i al llarg dels primers mesos del 2012, en què Rajoy no es decideix a prendre mesures, i quan les executa engega a rodar el seu programa electoral del novembre del 2011.

DEMOCRÀCIES ENEMIGUES DELS LIDERATGES SÒLIDS.

El 2013, Felipe González va assenyalar en el seu llibre —tornem sempre a la cultura impresa— *En busca de respuestas* que les democràcies mediàtiques i irreflexives que tant abunden són enemigues naturals dels lideratges sòlids: “En aquestes prevalen els sondejos d'opinió sobre les conviccions, i els líders polítics es deixen arrossegar per les tendències diàries d'aquests sondejos. Impera la simplificació dels missatges per ajustar-se al minut de què es disposa en els informatius, encara que això vagi en detriment del raonament i la pedagogia necessaris per convèncer i mobilitzar la ciutadania”.

El governant, però, el que “mira lluny”, seguint Serrano, que cita Homer, hauria de ser capaç de redreçar el projecte polític, modificant el que entengui que és necessari per al benefici del conjunt del país. González i Aznar, i els seus dos caps de gabinet ho van corroborar, van mantenir el pols, a risc d'equivocar-se —per a una part de la societat els dos van cometre greus errors—, amb la convicció que era el millor per a Espanya. El mateix González va raonar sobre

José Enrique Serrano, cap del gabinet de Felipe González i José Luis Rodríguez Zapatero, i Carlos Aragonés, cap de gabinet de José María Aznar, durant la xerrada que van mantenir a la biblioteca de la seu de Foment del Treball
[Foto de Jordi Play]

la seva posició en el referèndum de l'OTAN, quan va demanar el sí, a contrarcorrent, en contrast amb altres dues figures polítiques com Manuel Fraga i Jordi Pujol, que, malgrat ser fervents atlantistes, van jugar políticament amb el vot per desgastar els socialistes. Fraga va apostar per l'abstenció, i Pujol va donar llibertat de vot als seus, negant-se a dir el que ell mateix votaria. Felipe González ha dit que quan hom té una gran responsabilitat política, no es fa el que a hom li agradaria fer, sinó el que creu —equivocadament o no— que afavoreix els interessos generals del seu país. És com Churchill deia: “No n’hi ha prou que fem el millor; de vegades hem de fer el que es requereix que fem”.

EXPLICACIÓ VERAÇ PER CANVIAR.

Els presidents de govern s’adapten a les circumstàncies, és clar, però els canvis que un governant hagi d’aplicar respecte del seu exigeixen explicacions veraces, sense culpar tercers. I en aquest terreny un governant ha de tenir el millor equip per no caure ni en un excés gestual —el factor Sarkozy, amb la seva obsessió pel moviment— ni en l’atrinxerament davant els mitjans de comunicació, que, agradin o no, han copat la intermediació entre el ciutadà i la política i no es poden ignorar. Tant Serrano com Aragonés, peces del tauler polític espanyol, defensen aquest difícil equilibri. Els caps de gabinet són, en expressió afortunada de Carlos Aragonés, per “evitar el solipsisme dels sultans”.

El lament de la vella política —seguint una asseveració molt discutible dels partits emergents— és que el canvi tecnològic, com apuntava Sartori abans que ningú, ha provocat un tipus de polític nou. Connectat amb les xarxes socials, aquest dirigent inverteix un temps ➤

El governant hauria de ser capaç de redreçar el projecte polític, modificant el que entengui que és necessari per al benefici del conjunt del país

desmesurat, i adapta el seu llenguatge a aquestes exigències. Està vigilat contínuament, i ja no es pot permetre “tancar-se a la Moncloa”, com acusaven a la seva època González. Coneixedor que Rajoy s’havia resistit fins al límit, Jorge Moragas va instar-lo a deixar-se anar en els últims mesos de la legislatura, i el president del Govern va acabar a tots els platós televisius de programes d’entreteniment i amb el seu compte de Twitter publicant missatges a tota hora. Però el canvi tecnològic no és l’únic responsable de la degradació del poder, de l’aparent incapacitat dels governants per plantar cara als problemes més seriosos de cada país. O, almenys, no ho és per a alguns experts que han aprofundit en l’essència del poder.

Per Moisés Naím, que va ser ministre de Foment a Veneçuela, acceptant que internet, les xarxes socials i altres eines estan transformant la política, l’activisme, l’economia i, per descomptat, el poder, aquest paper, important, s’exagera i malinterpreta massa sovint. Però —afegeix Naím— hi ha altres factors molt més determinants, com la realitat demogràfica, tan decisiva en les revolucions dels últims anys en països com Tunísia, Egipte i Síria, “amb joves més sans i preparats que mai, però sense feina i profundament frustrats”. Aquesta realitat no és exclusiva dels països àrabs. En bona mesura ha passat a Espanya des de l’inici de la crisi econòmica que comença el 2007-2008, amb el president Rodríguez Zapatero al Govern. La capacitat d’organització no s’improvisa, però acaba arribant, com s’ha comprovat amb els grups socials, i amb reivindicacions diferents, que s’han agrupat al voltant de Podem, i de Ciutadans, però amb característiques diferents.

GOVERNAR ELS IMPREVISTOS.

Perquè, com es governa quan arriba l’inesperat? En el debat a la seu de Fo-

ment va sorgir la qüestió. José Enrique Serrano, amb veu serena, va descriure una conjuntura complexa: “Ningú el setembre del 2007 sabia el que estava arribant”, en al·lusió a la terrible crisi financera, deixant clar que els poders econòmics van tranquil·litzar el mateix president. Al desembre es comença a veure tot el que podria comportar. Però el programa electoral per a les eleccions del 2008 ja estava elaborat. Malgrat això, “la realitat es va imposar, diguéis el que diguéis el programa”. I, quan es van adoptar mesures serioses, el maig del 2010, “es va meditar tot molt bé, no es va improvisar —a partir de l’advertència de la Comissió Europea—, des de la convicció que pots arribar a traïr el programa, però mai el teu país”. Rodríguez Zapatero podia haver pres una decisió, que alguns dels seus li retreuen: convocar eleccions i explicar obertament què li demanava la Unió Europea i en quina situació es trobava Espanya. Es va optar per canviar les coses, per aprovar al Congrés un paquet de mesures dur, assumir el canvi, i també interioritzar que difícilment es podrien guanyar les eleccions següents. Qui es va equivocar, Zapatero o qui li va reclamar que convocés els ciutadans a les urnes?

D’aquella experiència sorgeix un altre repte, que va aparèixer en la mateixa nit electoral del 20-D, de cara a les negociacions per formar govern. En una situació complicada, quan el poder es divideix, quan ja no hi ha majories clares, en altres països s’opta per les grans coalicions. Hi ha un risc clar, però s’entén que els beneficis són més alts que els costos. Amb dos caps de gabinet que callen i observen, que han ajudat a prendre importants decisions a tres presidents del Govern, aquesta possibilitat es descarta per complet. No a Espanya.

ELS TÈCNICS, AL COSTAT DELS POLÍTIQS. A l’escola de nous pensadors i experts que creuen més en les

polítiques que en la Política, seguint la distinció dels anglosaxons entre *politics* i *policy*, aquestes grans proclames els causa sorpresa. “Es pensa a guanyar les eleccions, perquè si no guanyes no governes i no pots aplicar el que creus que és bo per al país”, sentència Serrano. Per economistes i politòlegs com Luis Garicano, Víctor Lapuente o Benito Arruñada, que han fet importants aportacions en els últims anys, el poder s’hauria de centrar en les polítiques, en els aspectes més tècnics per resoldre, tema a tema, el que no funciona en un país, seguint sempre l’experiència comparada. I, sent conscients de la batalla partidista, aposten per buscar punts de trobada sense pensar en excés en les sigles.

Amb una bona part del món econòmic clamant per grans acords reformistes, les paraules de José Enrique Serrano van ser clarificadoras: “El problema d’una gran coalició és que el petit dels dos ho paga en els anys següents”. I, citant Ralf Dahrendorf, va apuntar que el recomanable en una democràcia és que hi hagi “el màxim consens” sobre algunes qüestions essencials que es reflecteixen en una Constitució, “i el màxim dissentiment” en la resta, per assegurar sempre una alternativa. En cas contrari, la democràcia corre el risc de desaparèixer. En la mateixa línia es va situar Carlos Aragonés, que sempre recorda el pòsit cultural d’Espanya i la petjada de les batalles ideològiques. I és que el consens en la Constitució només va estar a punt de trencar-se una vegada. El PSOE va abandonar la Comissió Constitucional quan es va abordar la qüestió de l’educació, tot i que, afortunadament, es va poder reconduir, però segueix sent impossible una reforma educativa pactada. La democràcia necessita aquest dissentiment, i fins el més virtuós governant acaba governant “com es pot”. ●

Manel Manchón és director d’Economia Digital

L'APARICIÓ DELS ROBOTS

Quin futur li queda a l'any 2016? Macrotendències i microtendències tracen els seus perfils en la nostra vida, simultaniejant l'accés a Mart, la postcrisi, la carrera cap a la Casa Blanca, les conseqüències tràgiques del despotisme d'al-Assad o la il·lusió d'una energia de baix cost i neta. Entre auguris que fracassen i hipòtesis que s'acosten a la realitat, el futur s'inventa cada minut

per Valentí Puig

— El 1996 Garri Kaspàrov encara va poder guanyar una partida d'escacs al seu oponent robòtic Deep Blue, però l'any següent la supercomputadora va batre el mestre. Dues dècades després, s'anuncia una mutació tecnològica per la qual els robots ja estan substituint els animals domèstics al Japó. Poseu un gat virtual en la vostra vida. Perdrem cada partida si juguem als escacs amb l'*smartphone*. Els prodigis de l'algorisme permeten dissenyar robots que recullen els fruits de l'hort i llaurin els camps, cosa que contribueix a millorar la producció agrícola. Aviat ens trobarem robots humanoides a l'ascensor de casa. Fins on hem arribat respecte a la prova de Turing? Diu: existirà intel·ligència artificial quan no si-guem capaços de distingir entre un ésser humà i un programa d'ordinador en una conversa a cegues.

En el rerefons d'una nova fase més avançada de la intel·ligència artificial apareixerà ineludiblement el discurs sobre l'eclipsi de l'ésser humà i els límits d'una tecnologia prometeica, d'una tecnoutopia en la qual les ments individuals es fusionin, de la mateixa manera que canviïn l'experiència humana relativa en néixer i morir, la de l'home, la seva naturalesa pròpia. Ja amb més marge de temps, Stephen Hawking diu ara que, amb les seves pròpies creacions, la humanitat s'aniquilarà durant els propers cent anys. Aquest gran desastre pot passar abans que tinguem temps per instal·lar-nos en altres planetes. I, llevat que es prohibeixin, els robots amb intel·ligència artificial posaran fi a la humanitat i se sumaran a l'amenaça destructiva d'uns extraterrestres molt hostils.

A finals de l'any passat, en el seu número especial sobre com seria el 2016, el setmanari *Newsweek* donava poca importància al fet que Donald Trump optés a la candidatura presidencial republicana, recentment incentivada pel suport d'aquella Sarah Palin que va calar foc a la metxa del *tea party* i capaç d'aconseguir una derrota dels republicans mantenint-los indefinidament fora de la Casa Blanca. La veritat és que a finals del 2015, Trump no estava en pantalla. Els imponderables superen tota previsió racional. Posem per cas: l'11 de Setembre, si els passatgers del quart avió segrestat per estampar a la Casa Blanca no n'haguessin desviat del rumb, probablement estariem parlant d'un 2016 molt diferent, dominat pels xocs apocalíptics entre l'ordre i el caos.

En una guia del pessimista per a l'any 2016, la revista *Business* ha fet els seus auguris: per exemple, el preu del petroli es dispara si l'Estat Islàmic destrueix les instal·lacions petrolíferes al Pròxim Orient; Angela Merkel es veu obligada a dimitir i deixar la Unió Europea al pare; el dòlar s'enfonsa mentre els *hackers* iranians i russos ataquen els bancs d'Amèrica del Nord. En fi, tot té el seu revers. Una altra hipòtesi de futur escassament favorable anuncia la fi de la globalització, derrotada pel nacionalisme i les noves tensions proteccionistes, de la mateixa manera que la Primera Guerra Mundial va posar fi a gairebé mig segle globalitzador.

Algun futuròleg ha dit que els especialistes en prospectiva no encerten més en les seves prediccions que un ximpanzé llançant dards. La comparació

pot semblar abusiva i desproporcionada però queda sense resposta clara el perquè d'una crisi expansiva de liderats, no per anunciada menys determinant. De fet, s'està enquistant en el sistema de governança, sigui nacional, supranacional o global. En una altra latitud, el nou califat que predicaven els imams radicals té el seu propi exèrcit, executa presoners occidentals davant d'una càmera i posa l'enregistrament a YouTube. És el califat digital. Segons algunes prediccions que no valoren l'experiència d'una Europa que es reforça amb les crisis, tota la trama institucional i econòmica de la Unió Europea acabarà contra les cordes, cada vegada més feble, amb menys voluntat política, més atemorida i amb un declivi demogràfic imparabile. Robert Kaplan parla del nou mapa medieval d'Europa, un panorama equiparable a l'anterior a la revolució industrial, un mapa molt fracturat, fragmentat, generador d'un gran buit de poder.

Qui sap si la Gran Bretanya seguirà sent part de la integració europea. I qui sap si el nacionalisme escocès, en desvincular Londres de Brussel·les, optarà per la seva pròpia desconexió de l'eix britànic. De nou, parlem molt de les dues Europes, d'un nucli dur i una perifèria. Els socis europeus hauran començat l'any amb l'atemptat de París, seguit per la crisi migratòria i la urgència per equilibrar el pacte per la seguretat amb el pacte per l'estabilitat. Previsiblement, les despeses en defensa i seguretat s'incrementaran a tot Europa, amb l'amenaça gihadista i l'arribada aparatosa massiva d'un contingent d'immigrants que va en augment inquietant. ➤➤

Un robot humanoide és l'encarregat d'atendre els visitants a la recepció de l'Hotel Henn na a Sasebo, prefectura de Nagasaki (Japó). Un centre amb tot tipus de robots situat a l'interior del parc temàtic Huis Ten Bosch [Foto de Akio Kon / Getty Images]

La balcanització bèl·lica del Pròxim Orient afecta dolorosament les seves poblacions i alhora situa el caos a les portes d'Europa, fins al punt que bona part de l'opinió pública preferiria tancar fronteres abans que seguir amb l'experiment d'assimilar una immigració no sempre disposada a integrar-se i que, d'una altra banda, dispara els costos socials en el tombant crucial d'una postcrisi. En realitat, en el panorama d'un món globalitzat, el primer trimestre del 2016 ha estat abundant en conflictivitat i emergències totalment imprevisibles. Per a la Unió Europea, la solució de la crisi d'immigració siriana podria acabar sent una fórmula integrada d'equilibri entre seguretat i sistema d'assimilació després dels anys del multiculturalisme. I, en general, hem d'assumir que en el cas de l'Estat Islàmic el cost d'intervenir-hi, si es considera amb realisme, serà més elevat que no intervenir-hi. Un altre front limitat està obert amb Rússia. Moscou no vol desistir d'aspirar al paper de superpotència, motiu pel qual és imperatiu acotar al màxim la seva capacitat d'intervenció. El seu suport al règim siria evoca aquells temps en què la Unió Soviètica dictava el rumb del Pròxim Orient. En general, la història ensenya que amb bombarders pilotats per drons no n'hi haurà prou per aturar l'Estat Islàmic. Per la seva banda, Turquia continua amb el seu doble joc, com si Erdogan s'hagués proposat refer l'imperi otomà i, de passada, aniquilar els kurds. La hipòtesi d'una dislocació encara més bel·ligerant del Pròxim Orient introdueix el risc de proliferació nuclear. En contraposició, més classe mitjana i més creixement inusitat a l'Àfrica.

Circulen més cotxes elèctrics, l'imperi de Netflix pot trastocar alguns dels nostres costums, Disney llançarà la nova versió d'*El llibre de la jungla* —un triomf de la virtualitat al servei dels grans relats— i d'aquí uns mesos estarà a les pantalles un *remake* de Tarzan. Queden tres trimestres del 2016 per sorprendre'ns i no sempre divertir si considerem els riscos de la ciberguerra, el ciberterrorisme, el ciberespionatge i el cibercrim. Més dilemes per als equilibris entre seguretat i llibertat. Per ara ja hem constatat que la capacitat de càlcul d'un processador és molt més ràpida que

la del cervell humà. Això es refereix a l'hemisferi esquerre del nostre cervell, perquè el 85 per cent de la intel·ligència humana —diuen els experts— prové de l'altre hemisferi, que és l'intuïtiu i emocional. Quins avenços avalaran en aquest 2016 la teoria que acabarem desconnectant de la biologia i tot serà intel·ligència, fins i tot immortal?

A aquestes altures de l'any, els indicis apunten a una victòria de la demòcrata Hillary Clinton en les eleccions presidencials americanes, en bona part per incompareixença de la línia moderada del Partit Republicà. Obama se n'anirà amb un balanç controvertit, però és argumentable que en política internacional va ajustar el seu liderat als canvis tant socials com geopolítics. Deixa en l'aire la incògnita de l'Iran. Encara no sabem si la distensió entre Washington i Teheran ha estat un triomf de la vella diplomàcia persa o un èxit de la pressió internacional. Funcionen les sancions o no? Ha estat Obama únicament un gran retòric en una època de postliderats? Europa va aplaudir l'aparició d'Obama però al final la Casa Blanca mira més cap al Pacífic, de la mateixa que la primavera àrab —tan mal interpretada— també va confiar en un Obama que no vol implicar-se més en la confrontació amb l'Estat Islàmic. Així queda el Pròxim Orient fraccionat per causes que es remunten al repartiment posterior a la Primera Guerra Mundial i a l'atàvica confrontació entre xiïtes i sunnites.

Alemanya dubta a l'hora d'exercir com a líder de la Unió Europea per convertir-la en un dels protagonistes determinants d'un món multipolar en què els Estats Units i la Xina preserven ara per ara la seva preponderància. No és menys cert que la Xina, com els països emergents, alenteix el seu creixement econòmic en un món de tanta interdependència —implícita o explícita— que pot ser que el creixement mundial perdi empenta sense deixar de mantenir-se en termes raonables. De totes maneres, en una visió de conjunt, el 2016 el món segueix avançant per la via d'una millora dels nivells de vida, amb notable reducció de la pobresa en termes globals. El 2016 seguirà sent un any d'ajustos, de vol previngut, amb els cinturons cordats, d'alerta als *big bangs* polítics

i econòmics, a l'atzar i als cicles ocults. Persisteix l'erosió dels contractes socials i intergeneracionals. No sabem si els nous populismes s'aniran calmant o si són canvis sistèmics en la governança i la vida pública.

El mantra d'aquesta etapa econòmica és el devessall de les desigualtats. Hi ha escoles de pensament molt oposades en deliberar si vivim en un món més o menys desigual. Es pot argumentar, per exemple, que aquestes desigualtats conduiran a un *revival* de les polítiques redistributives. Des d'aquesta perspectiva, la nova circumstància pot despertar el socialisme de la seva letargia dogmàtica tot i que, en més d'un aspecte, aquesta no seria una versió realista. El que passa és que —excepte el populisme sense polítiques versemblants— no hi ha a la vista un substitut factible del capitalisme, per més que tinguem en compte tantes imperfeccions. Per alguns, el problema potser és que no hi ha una alternativa al sistema capitalista. Aquí la qüestió és saber fins a quin punt el capitalisme democràtic pot mantenir la seva vitalitat sense el principi dinàmic de competitivitat amb altres sistemes. Però és evident que per si mateix segueix sent prou competitiu.

La revista *Fortune* preveu per a aquest any, i gràcies a la cooperació entre governs i el sector privat, un avanç molt positiu en la tecnologia de fusió nuclear, una energia barata, inesgotable i no contaminant. Un altre vaticini d'esperança es refereix a un venturós 2016 en què es descobreixi un nou fàrmac contra el mal d'Alzheimer. Els futuròlegs vaticinen un salt qualitatiu en l'exploració espacial. Es parla de l'any de Mart, de propostes per a una possible colonització del planeta vermell. La Xina acabarà la construcció del telescopi més gran del món. Precisament a Nova Zelanda està al caure un referèndum per canviar la bandera nacional. I, a l'agost, Rio de Janeiro celebra els Jocs Olímpics en un Brasil en recessió. L'any començava amb el canvi d'estil de Lady Gaga i podria acabar amb més *selfies* i tatuatges que mai. Potser farem servir criptomonedes com el *bitcoin* per pagar peatge en noves fronteres. Totes les incògnites que ens aguaiten d'un món interpretable en clau postcapitalista tenen cabuda en el que queda del 2016. ●

Forces del Govern de Síria
visitant a peu el malmès
mercat Khan al-Wazir de la
ciutat d'Alep situada al nord.
El conflicte bèl·lic siria ofereix
un futur imprevisible
[Foto de George Ourfalian
/AFP/Getty Images]

2050: SOCIETAT I EMPRESA

L'empresa del futur serà disruptiva per necessitat i els seus líders hauran de ser transformacionals, més respectats que obeïts, i gestionar equips amb un enfocament més emprenedor, que combini l'explotació del conegut amb l'exploració del desconegut

per Ramon Adell

— Mes d'abril del 2050. Foment del Treball celebra l'assemblea anual i repassa la situació de l'entorn empresarial. Aleshores, com haurà evolucionat el món? Quines característiques definiran l'empresa? Estarem en una societat dominada per la tecnologia o una concepció humanística del servei de l'empresa a la societat haurà aconseguit crear valors més sòlids? Si ens atenem als fets, els economistes tenim poca força moral per parlar del futur. Fa anys, creïem que dèiem el que calia fer. Era una supèrbia evident. Ja en

els nostres dies, la cultura de l'estabilitat s'ha transformat en una cultura de l'adaptabilitat, en què l'èxit rau a transformar el desassossec en oportunitat. Aquesta serà una de les claus de l'empresari dels propers anys. Jack Welch deia que "si l'índex de canvi dins d'una empresa és menor que l'índex de canvi del seu entorn, el seu final està a la vista". La flexibilitat i la capacitat d'adaptació seran els grans actius de les noves generacions en una societat en què de vegades sembla que l'únic que importa és el moviment, i en la

qual l'èxit i el fracàs es poden succeir en breus espais de temps.

La veritat és que en la crisi del 2008 ningú no va saber veure què passaria i ara mateix ningú sap amb certesa què pot passar. Som profetes del passat. Solem explicar amb gran claredat les causes del que va passar ahir, però seguim sent incapaces de preveure amb encert el futur. I en els últims anys la realitat ens ha colpejat, confirmant que és precisament quan reapareix la part més fosca dels cicles econòmics, quan més trobem a faltar que l'economia no sigui una certesa i previsible. Valorar, en sentit ampli, implica preveure el futur, establir un pronòstic precís de l'evolució d'un preu en el mercat. I aquí sorgeix el gran problema i el gran repte per als economistes, als quals Galbraith defineix irònicament de grans especialistes en l'anàlisi del que ja és evident.

Una organització americana, anomenada "One Hundred People", publica cada any un informe sobre la realitat del món. I ho fa d'una manera molt gràfica. Redueix el món —amb 8.000 milions d'habitants— a l'escala d'un poble de 100 persones. Les 100 persones serien les següents: hi hauria aproximadament 50 homes i 50 dones, i dels 100 habitants, 60 serien d'origen asiàtic, 15 africans, 11 europeus, 9 llatinoamericans i 5 dels Estats Units i Canadà. Només 33 serien cristians. Caldria 22 musulmans, 14 hindús, 7 budistes, 12 creients d'altres religions i 12 persones no creients. Si pensem en la llengua, 12 parlarien xinès, 5 castellà, 5 anglès, 3 àrab, 2 rus i la resta altres idiomes, amb un francès i un alemany que perdrien pes. Només 7 dels 100 tindrien estudis universitaris i 22 tindrien accés a un ordinador. I el que és més important: dels 100, 48 viurien amb menys de 2 dòlars al dia i 1 de cada 2 nens previsiblement viurà tota la seva vida en la pobresa. Quan diem que les properes dècades vindran marcades per la globalització, aquesta és la realitat d'aquest món al qual l'empresa del futur accedirà amb una immediatesa desconeguda fins ara. ➔

L'empresa està en el llinar d'una revolució, d'una nova era en la qual els directius constituïran cada vegada més un punt de referència amb les decisions que prenguin

---

EL PODER DEL QUE ÉS SIMPLE.

Davant els nous desconcerts i complexitats, sembla necessari un exercici d'humilitat, tornar als orígens rellegint la història, recuperant el "poder del que és simple". Moure's en el món de l'empresa en els propers anys requerirà dels inversors la capacitat i l'actitud de desaprendre permanentment per aprendre altre cop. Cal aprendre a conviure amb la incertesa. Vivim en una època de canvis constants. Previstos i imprevistos. Buscats o inesperats. Abans les coses eren per sempre: la feina, la casa, la roba, la família, els amics... Ara no. I aquests canvis ens fan sentir inquiets. Pensem que trenquen la nostra estabilitat, tenim por de perdre la comoditat de la rutina, ens sembla que tot s'escapa del nostre control, que moltes coses són noves i desconegudes, sense que trobem models estables que emmarquin la nostra actuació i la de les nostres empreses. Ja fa més de deu anys, *The Washington Post* advertia en un editorial: "L'ambició dels economistes els ha portat a crear complexes solucions matemàtiques per als problemes teòrics que, malgrat la seva formulació elegant, tenen poca o cap importància per als problemes socials". En efecte, sembla que hi ha una profunda manca de sintonia entre els models econòmics i la realitat. Va poder algun model preveure el *boom* de les empreses tecnològiques? Algú coneix cap estudi teòric solvent que plantegi la possibilitat que empreses relacionades amb el consum, o també amb la moda, assoleixin un valor en borsa equivalent a més de cinquanta anys del seu benefici estimat? Per què no es va poder preveure el llarg cicle de creixement de l'economia americana, la crisi del 2008 o el brutal descens del preu del petroli? Els exemples són múltiples i, en tots, és constatable que la realitat financera dels últims anys ha modificat les regles de joc i amb el seu desenvolupament inapel·lable ha fet miques l'efectivitat de molts principis teòrics.

INSTRUMENTS D'INFORMACIÓ.

Serà vital utilitzar instruments d'informació que no busquin la sofisticació, sinó la simplicitat i el dinamisme, sobre la base que no sempre és cert que els grans principis que han emmarcat la història dels mercats es transformen en obsolets davant un canvi de cicle o d'entorn econòmic. Les grans corporacions, els mercats, les pimes, no són estructures rígides, sinó persones que opinen i decideixen amb objectius cada vegada més interrelacionats. Viurem canvis econòmics i polítics de rellevància, però segurament els canvis fonamentals més significatius tindran una arrel sociològica, i són els que més ens han de preocupar. Dir que el món és global és molt més que una evidència. El món sempre ha estat global. Una cosa diferent és que ara qualsevol cosa que passa en el lloc més amagat és compartida en temps real, en línia. Aquesta immediatesa sí que representa un autèntic canvi de paradigma social que ens fa creure que tothom està a prop i que la facilitat en l'accés a la informació ens proporciona horitzons més amplis. Certament, tenim més informació, però tenim més coneixement? Possiblement, no. L'acceleració de les nostres vides sovint no predisposa a l'estudi assossegat de les qüestions, a la reflexió, a ser capaços de pensar abans d'actuar. Construïm els nostres objectius vitals des de la nova velocitat del dia a dia, gairebé al mateix temps que els vivim, sense deixar que la reflexió construeixi un pòsit de pensament sòlid i estructurat. Tenim consciència que el nostre mercat és el món, però sovint desconeixem les característiques d'aquest univers que creiem tenir a l'abast a través d'un simple ordinador.

Una de les característiques de la societat que arriba és la vocació que té d'incorporar el dret al coneixement com una cosa indissociable del dret a la felicitat. I en aquest sentit l'empresa del futur no pot deixar d'afrontar el canvi transcendent

de les societats modernes en l'últim segle: el pas d'una societat dividida en classes irreconciliables, en la qual una gran majoria era condemnada pels poderosos a la ignorància, a una societat en la qual el coneixement i la cultura estan —en graus diferents— a l'abast de tothom, i se substitueix la tradicional lluita de classes pels conflictes d'interessos.

Aquesta és la realitat que s'amaga darrere d'un escenari en el qual les finances empresarials i els mercats financers s'han erigit en els abanderats de l'economia moderna. Sofisticades operacions empresarials de fusió i concentració protagonitzen un escenari en què la mida sembla constituir per si sola una oportunitat de negoci. Aquest complex món de conceptes econòmics, aparentment diferents, s'ha cohesionat en els últims anys per mitjà d'una idea comuna: la "creació de valor". Les empreses modifiquen els sistemes de gestió per buscar la maximització, i els mercats, al seu torn, converteixen l'anàlisi de valor de les empreses en un factor clau per encertar en el rendiment de qualsevol inversió, que hauria de seguir atenent al principi clàssic de comprar els actius infravalorats i vendre els sobrevalorats.

EXCEL·LÈNCIA EMPRESARIAL. En aquesta cruïlla, el directiu assumeix un paper transcendental en la definició del paradigma dels propers anys. Les noves tecnologies estan perfilant un escenari mundial en què les grans corporacions compondran el poder real de la societat del segle XXI. L'empresa està en el llinar d'una revolució, d'una nova era en la qual els directius constituïran cada vegada més un punt de referència amb les decisions que prenguin. Si el segle passat va ser el segle de l'empresari, l'actual serà el segle del directiu emprenedor.

El camí perenne cap a l'excel·lència empresarial que el directiu responsable recorre en la seva carrera professional, ➤➤

Les noves tecnologies definiran una manera de treballar diferent i vertiginosa, en què l'intercanvi de coneixements, de productes o de serveis serà transparent i ràpid

---

estarà marcat per una forta responsabilitat social, que va més enllà de la simple maximització d'un benefici. El directiu "excel·lent" assumeix que és una baula dinamitzadora del capital i de l'ocupació que avui, més que mai en la història econòmica recent, exerceix un doble paper: d'una banda, ha de respondre a la confiança del capital econòmic i obtenir una rendibilitat adequada; d'altra banda, ha de guanyar-se la confiança del capital humà, motivant la seva participació i assegurant-li una retribució justa.

I això passarà en una societat que experimenta nombroses mutacions i que tindrà una composició diferent. Molts científics actuals afirmen que els nens que neixen avui viuran una mitjana de cent anys i que l'expectativa de vida augmentarà progressivament sense límit conegut. La mort tendeix a aparèixer gairebé com una malaltia quantificable. Les conseqüències d'aquesta evolució demogràfica, sobretot en una Europa envellida i amb taxes de natalitat baixes, modificaran les estructures i les organitzacions socials, i afectaran l'empresa del futur. La demografia serà el vent en contra que més pot frenar l'economia mundial en els propers 20 anys. L'esperança de vida ha crescut en els últims 140 anys a un ritme constant de 6 hores per dia. És evident que aquesta realitat objectiva modifica els equilibris econòmics, especialment a Espanya. Tenim una de les esperances de vida més elevades i una de les taxes europees més baixes de natalitat, si excloem el Vaticà. El 2020 l'edat mitjana dels espanyols serà de 50 anys, deu més que als Estats Units. Podem ser el país de la piràmide invertida, i és cosa sabuda que les piràmides invertides tenen poca base, aguanten malament les inclemències i corren risc d'esfondrar-se.

Si ens atenem a les dades de força laboral futura, el futur no és esperançador. Però no és menys cert que al costat de la realitat demogràfica, l'evolució de la in-

tel·ligència artificial, que crea màquines que comencen a substituir els humans en tasques que requereixen un cert grau d'"intel·ligència", l'internet de les coses, amb el seu potencial de transformar més i més objectes en sistemes d'objectes intel·ligents connectats, i el món de les xarxes complexes, que optimitzen i interrelacionen mercats i infraestructures, modificaran el perfil de les nostres empreses. L'empresa del futur serà disruptiva per necessitat i els seus líders han de ser transformacionals, més respectats que obeïts, i gestionar equips amb un enfocament més emprenedor, que combini l'explotació del conegut amb l'exploració del desconegut.

REINVENTAR L'EMPRESA CADA DIA. Com equilibrar aquesta innovació sistemàtica amb la necessitat d'oferir més i millor ocupació a tothom serà el gran repte del món occidental. Avui desconeixem quina capacitat disruptiva poden tenir les noves descobertes quan s'incorporen al món industrial, però els canvis seran radicals en els propers anys. En el fons, res d'això no és absolutament nou. La humanitat ha viscut canvis importants en moltes èpoques, i de la mateixa manera que quan mirem enrere valorem els avenços de la nostra societat, possiblement d'aquí a unes dècades els que analitzin els inicis d'aquest segle ens considerin generacions endarrerides i desinformades. Aquesta és la història de la vida i d'un món que no deixa de millorar des que és conegut. Les noves tecnologies definiran una manera de treballar diferent, l'era digital ha d'imposar ritmes d'avanç vertiginosos, en què l'accés als mercats globals se simplificarà i l'intercanvi de coneixements, de productes o de serveis serà transparent i ràpid. Però a més de tot això, l'excel·lència empresarial continuarà estant liderada per empresaris i directius que segueixin sent capaços de reinventar la seva funció diàriament comptant amb

les persones com a actiu principal. En el nou entorn de les tecnologies dirigir seguirà sent, bàsicament, la capacitat per alliberar talent humà al servei d'un objectiu just. Ser empresari ha de reclamar, encara amb més força, aconseguir una síntesi adequada entre la raó i el sentiment, entre la capacitat d'abordar l'estudi analític dels problemes i el convenciment de necessitar la col·laboració de voluntats humanes per superar-los.

La nova economia, nascuda de la societat del coneixement, de vegades sembla una exclusiva de les noves tecnologies. Se'ns diu que pràcticament tot es resoldrà mitjançant la tècnica, i alguns arriben a pensar que les persones passaran a un segon pla. Tot això no és més que un miratge. Si en l'anomenada "vella economia", el disseny de l'equip i el mètode de producció eren únics i la gent era substituïble, en la "nova economia", la gent és única i és precisament l'entorn tecnològic el que, mitjançant internet, s'està fent substituïble. No resulta fàcil mantenir aquest equilibri necessari entre humanisme i tecnologia que definirà l'excel·lència empresarial del segle vinent i que convé estimular amb exemples permanents. Si és cert que les paraules mouen la gent, no és menys cert que és la constatació de l'exemple el que arrossega les voluntats. Afortunadament, tenim la sort de tenir a Espanya excel·lents empresaris i directius que ens aporten punts de referència permanents. Apel·lem als seus valors, mantinguem viva la capacitat per aprendre dels seus èxits, compartim la seva tenacitat en la superació de les equivocacions, perquè, des d'una actitud permanent de treball honest, i inspirats per un ideal, siguem capaços de generar il·lusions col·lectives. ●

Ramon Adell és catedràtic d'Economia d'Empresa (UB) i vicepresident de Foment del Treball

F

Carta des de Sydney

—La prodigiosa vitalitat de Sydney és una de les fascinacions del viatger dels nostres dies, mentre que la resta dels mortals sabem que cada any nou comença amb la imatge dels focs artificials sobre l'edifici espectacular de l'Òpera. Austràlia és una gran desconeguda per les carreteres del futur de la qual circula Mad Max a la recerca de venjança. Però Sydney és una premonició del futur urbà, amb la seva vida atlètica, la seva dispersió, el culte al cos vigorós i la proximitat tan creativa del món asiàtic. A futur imponent, política frenètica, com explica l'escriptor John William Wilkinson per als lectors de **F**. El terme *cruïlla* és poc per descriure la vigència de Sydney en els nous eixos globals, amb la seva cinematografia tan potent, els seus escriptors i el món de magnats expatriats que celebren les seves festes a les mansions desmesurades de la vella badia a la qual fa relativament poc que van arribar els primers colons.

• SYDNEY

ELS SURFISTES I EL TAURÓ CAMÚS

Austràlia és un país pròsper, on el nivell de vida és molt alt i la taxa d'atur és gairebé anecdòtica. Malgrat els canvis polítics entre laboristes i conservadors, la seva economia està a punt de complir un quart de segle de creixement sostingut, tota una proesa que cap altra economia avançada ha aconseguit

per John William Wilkinson

—En general, d'Austràlia se'n sap ben poca cosa. Fins els mateixos australians van fluixos en aquesta assignatura. I no obstant això la seva història com a nació és molt curta, poc més que un sospir. Raó de més per sorprendre's davant de tot el que s'han construït en només un parell de segles allà on hi havia els últims confins del món. Els gairebé 24 milions d'australians componen una de les societats més urbanes —90%— i heterogènies del món. Encara predominen els ciutadans d'ascendència angloirlandesa, però els fluxos continus d'immigrants a partir de la Segona Guerra Mundial han convertit l'antiga colònia britànica en un formiguer multicultural. Més enllà de les urbs, no hi viu gairebé ningú. El cor d'Austràlia és un immens desert en el qual cada cert temps algú descobreix un descomunal jaciment d'algun mineral o un pou de petroli. És un país pròsper, el nivell de vida és molt alt; la taxa d'atur és gairebé anecdòtica, la inflació, baixa. És cert que ha perdut pistonada en l'últim lustre, però l'economia està a punt de complir un quart de segle de creixement sostingut! És una cosa mai vista; mai cap altra economia avançada ha aconseguit una proesa com aquesta.

Qualsevol diria que amb aquestes xifres els australians han d'estar encantats amb els seus governants. D'això res. Tot i que va saber escapolar-se de la recessió financera i econòmica desencadenada el 2008, Austràlia no s'ha escapat en canvi de la crisi política que recorre la major part de les democràcies occidentals. Basada en el sistema britànic però amb algun retoc nord-americà, des de la seva fundació el 1901, a la Commonwealth of Australia —el nom oficial— la política sempre ha estat dominada per una lluita aferriada entre conservadors i laboristes. Però si la defenestració de Margaret Thatcher a mans del seu propi partit va ser un fet inusual a la Gran Bretanya, a Austràlia qualsevol excusa serveix perquè els partits facin fora els seus líders, la majoria de les vegades de mala manera.

Fa ben poc, el *premier* laborista Kevin Rudd —al poder entre el 2006 i el 2010—, un home que es distingeix per dominar el xinès i el mandarí, li va prendre la cadira a la seva ministra d'Educació, Julia Gillard, la primera i única dona a ocupar el càrrec, entre el juny del 2010 i el juny del 2013, quan l'inefable Rudd va aconseguir per fi fer-la fora entre deplorables escaramusses parlamentàries i un espès núvol en línia de repugnants missatges misògins. Aquesta gent no té contemplacions a l'hora d'apartar un adversari, i encara menys quan es tracta d'un col·lega. Al cap de tres mesos, el setembre del 2013, Rudd va perdre a les urnes davant el conservador Tony Abbott, qui, després de les esmentades legislatures laboristes,

va ocupar el lloc proclamant *urbi et orbi*: “*Business as usual!*”. Seria, al seu torn, defenestrat cruelment pel seu propi partit només dos anys després, el setembre del 2015. És aviat per saber quin futur li espera a l'actual titular conservador, el “defenestrador” Malcolm Turnbull.

Com ha pogut avançar l'economia australiana de manera sostinguda durant tant de temps amb un repartiment polític tan desastrós en escena? El sociòleg Donald Horne va donar la resposta el 1964 a *The lucky country*, un llibre que va aixecar —i continua aixecant— polèmica. “Austràlia és un país amb sort, governat principalment per gent de segona que comparteix la seva sort”, va sentenciar. Les raons que dona per explicar la bona marxa del país són les següents: “La democràcia, la minsa població indígena i les institucions heretades dels britànics; com també per ser dotat generosament de riqueses naturals, i grans espais per conquerir i explotar”.

Hom ara tem que la bona ratxa estigui a punt d'acabar. Perquè més que creixement el que en els últims anys pateix l'economia —per dir-ho així— és un estancament sostingut. El quart de segle de prosperitat el deu tot al miracle xinès. Així que l'actual desacceleració de l'economia xinesa, juntament amb la caiguda dels mercats de matèries primeres, pot fer estralls en la hisenda australiana. Però encara hi ha més: les inversions de Pequín a l'Àfrica, Amèrica Llatina o Rússia podrien afectar de manera considerable la fins ara lucrativa —i cara— mineria australiana. I la seguiria l'enfonsament de la seva indústria automobilística.

Pel que sembla, vénen mal dades per al futur d'Austràlia a mitjà termini. Encara hi ha la possibilitat que es tracti només d'un ensurt. De totes maneres, per saber realment què es cou als antípodes, és imprescindible viatjar a Sydney. Aterres just abans de les 23.00 hores. A l'altra punta del *finger* i una vegada hagi recorregut uns llarguissims passadissos, t'endinses, enecat pels llums, en un immens empori de mal gust ple de perfums, tabac i alcohol. Es tracta del portal *duty free* que condueix al control de passaports robotitzat. Benvingut a un país *business friendly* de primera!

Com no podia ser d'una altra manera, el taxista resulta que és turc; el GPS el guia a l'adreça que li has donat al barri de Randwick. Després, des dels finestrals d'un apartament a la planta 14, contemples els llums de la immensa ciutat adormida. Mires a veure si veus passar algun cotxe, i ni un. Randwick, de nit, sembla un barri deshabitabit. Arribes a la conclusió que els habitants deuen haver deixat encesos els llums en sortir de casa. ➤➤

El Pont de la Badia de Sydney, que travessa la badia, i el famós edifici de l'Òpera de Sydney al capvespre [Foto de Walter Bibikow 2014]

Vistes sobre l'extrem sud de la platja de Bondi, coneguda mundialment i sempre plena perquè està a només deu quilòmetres del centre de la ciutat [Foto de Getty Images/AWL Images RM]

Vint-i-quatre milions d'australians componen una de les societats més urbanes i heterogènies del món, mentre que el cor d' Austràlia és un immens desert

Sydney és una ciutat dissenyada exclusivament per als cotxes. Ara bé, tant si et desplaces en cotxe com a peu, la tirania de les distàncies és el que es pateix irremeiablement en un lloc en què tothom viu en una casa unifamiliar amb jardí. Sydney és de la mida d'una província.

Hi ha espectaculars arbres centenaris per tot arreu... i flors tropicals, fruiters i gespa, un munt de gespa, fins i tot al llarg de les franges que divideixen les voreres de les calçades. El manteniment de tanta verdor és una altra història. La jardineria és un sector en alça: es veuen per tot arreu brigades de joves uniformats que es dediquen al manteniment d'aquest vistós i vigorós món vegetal. D'una o altra manera, la bellesa sempre es paga. Una caminada de quilòmetre i mig —però si t'han dit que és aquí al costat, a quatre passes!— et porta a una mena de cafeteria que, a les 6.30 h, ja està plena de gom a gom. Un *macchiato*; el cafè, excel·lent. Gent jove, tipus sanots. La majoria —tant els homes com les dones— va vestida per participar en una marató. Molts porten al braç, la cuixa o el pit algun artefacte d'aquests que suposadament et regula les calories, les pulsacions o vés a saber què. Aquesta és la teva primera exposició a l'extraordinari culte al cos australià. En els dies següents aniràs comprovant fins a quin punt la gent de Sydney donen prioritat al manteniment corporal en detriment de l'intel·lectual. Això no vol dir, ni molt menys, que els australians siguin ximpls, però diguem que és il·lustratiu pel que fa a les seves prioritats.

Com no sigui un despistat nouvingut amb *jet lag*, gairebé ningú es passeja per aquests bonics carrers. El que no va en cotxe o bé practica el *running* —i de quina manera!— va en bici o sobre alguna mena de monopati. Anar acompanyat d'un gos és opcional, encara que bastant freqüent. Els parcs estan proveïts amb sales de màquines de fitnes a l'aire lliure, dignes de qualsevol gimnàs de pagament. I parlant de parcs, només a Randwick, hi ha una quantitat insòlita de parcs i camps de rugbi, futbol o hoquei, perfectament cuidats, per no parlar d'un hipòdrom, un estadi de criquet, un gens menyspreable camp de golf, i, a més, tot això està a quatre passes —és un dir— d'unes platges de somni, com la de Bondi, la més famosa, comunicades entre si per un camí que segueix la costa i pel qual corren a tot drap amb els seus gossos els teus nous veïns del barri, que de nit dormen com un tronc amb els llums encesos.

Mentre apures el segon *macchiato*, llegeixes en el *Sydney Morning Herald* —vell rotatiu que té la particularitat de no pertànyer a Rupert Murdoch— la crònica d'un jove surfista que ha estat atacat per un tauró camús. Això ha passat en una platja a quatre passes d'on ets tu! Aquestes històries esgarrifoses són el pa de cada dia a la premsa local. T'entren ganes de comentar-ho amb un dels atletes que t'envolten, amb el cafè a la mà, però tots, absolutament tots van a la seva, amb uns auriculars sofisticats ben col·locats a les orelles. Una i altra vegada aprendràs que en aquest país fins a una

edat molt avançada els habitants es prenen molt seriosament allò de no parlar mai amb estranys. Perquè tu hauries disposar d'un aparell com els seus, capaç d'explicar-te fins i tot l'any de naixement del besavi del tauró camús assassí en qüestió.

Encara és aviat, però notes com et crema el sol. A Austràlia, o et poses protector factor 50 o et quedes escorxat. Una curiositat: l'enorme popularitat dels esports a l'aire lliure en un país en què prolifera el càncer de pell. I una observació no lliure del tot de malícia benintencionada: el cervell dels simpàtics coales és tan diminut que de vegades cauen dels arbres sense adonar-se'n. Per a aquests petits mamífers marsupials, com ossets de peluix, és així per raons de supervivència. L'activitat cerebral gasta més energia de la que, en aquestes tòrrides terres, els coales poden permetre. Gràcies a aquest procés evolutiu, han sobreviscut. Es podrà dir el mateix en el futur d'aquests australians tan entregats al culte al cos i tan descuidats amb l'intel·lecte? És clar que hi ha el mateix fenomen a Califòrnia o Salou, però allà, que se sàpiga, no hi ha coales.

El *downtown* de Sydney és com Manhattan en baixet. Les *boutiques* i les marques són les que tots coneixem. Però notes que hi ha alguna cosa diferent. Deu ser la vestimenta? Molts joves porten el mateix uniforme que el dels jardiniers a Randwick, que s'assembla al dels escambriaires de Barcelona però més esportiu, rematat amb pantalons curts i botins. Descobriràs que no es tracta de cap uniforme, sinó que és la mateixa roba barata que compren els joves no qualificats —o amb tres màsters— que amb prou feines guanyen per més. Van d'aquesta manera als llocs més inversemblants, incloent restaurants, teatres o festes. Quant als *white collar*, les dones semblen haver adoptat amb fervor l'estètica masculina —quins bíceps, quines cuixes!—, mentre que els homes llueixen pentinats inspirats en el rococó i roba molt ajustada —que tothom es rendeixi davant aquests cossos escultòrics!—. Tant múscul no deixa ni una esclatxa per a la sensualitat. Es llancen directes al porno físic sense tan sols experimentar el contacte de l'erotisme.

Caminant pels atrafegats carrers del centre tens la sensació d'estar trepitjant el futur. És un país tan jove, tan atrevit, però, ben mirat, en molts aspectes segueix sent una societat escassament moderna, una mica provinciana, *demodé*. Són tan feliços i contents allí, en la seva immensa, pròspera i infrapoblada illa-continent. I seria fantàstic que poguessin continuar molt de temps alegrement entregats al culte al cos que tantes satisfaccions els proporciona, si no fos perquè no només la natura no pot suportar el buit, sinó també els 3.000 milions d'asiàtics, els seus veïns al nord, bojos per conquerir nous espais.

El famós port de Sydney no defrauda: "Ai, aquell pont! - Oh, l'Òpera!..." Però és tan sols un racó d'una immensa i intricada badia al llarg de la riba de la qual es va inflant sense parar des de fa anys una bombolla immobiliària que riu-te'n tu de la d'Espanya. ➤

King Street és el carrer central del barri de Newtown, zona acolorida i cosmopolita que destaca per la seva bullicia i per les seves nombroses botigues de l'era victoriana [Foto de Getty Images/Lonely Planet Images]

Esclatarà? És la pregunta del bilió de dòlars australians. Realment val la pena travessar la badia en un dels petits transbordadors que solquen les seves aigües, sense res més per veure que algunes de les mansions: "Aquella és de Nicole Kidman; aquella altra de Mel Gibson..." o presenciar com els turistes donen l'esquena als monuments que de tan lluny han viatjat per veure i es maten a *selfies*.

Més enllà de Randwick i el port s'estén una megalòpolis que sembla infinita. En cada un dels suburbis sol predominar una ètnia, sigui xinesa, índia, vietnamita, senegalesa o turca, que són algunes de les més nombroses. No és gens estrany topar-se arreu amb una mesquita que no desentonaria en absolut a Rawalpindi, una església ortodoxa o un temple budista. També hi ha barris sencers lliurats a la droga i la degradació. La convivència és molt difícil, sobretot quan escassegen els mitjans necessaris per viure amb un mínim de dignitat, i en això tampoc no es diferencien en res els australians de la resta de la humanitat. Hi ha hagut disturbis i atemptats terroristes. La qualitat de vida decreix a mesura que hom s'allunya de la costa. El transport públic peca de falta d'inversions quan no és d'abandonament. "Que es comprin un cotxe!", sembla que digui l'actitud dels polítics. Els que poden es passen el dia als pubs, on no cal mai un casino en miniatura, un lloc sinistre en què "els oblidats" beuen com cosacs i perden bous i esquelles. Les carreres de cavalls són molt populars.

Una parella d'ocells preciosos plens de colors vius acaba de posar-se a la barana a l'altra banda dels finestrals. Vénen cada dia. La televisió informa que hi ha hagut un altre atac de tauró. Bé, al cap d'una setmana la notícia ja no impressiona tant. És diumenge i surts a fer un últim tomb per Randwick. El vol de tornada surt a les 6.00 hores. Tot està ple com un ou: bars, terrasses, restaurants. No hi ha qui se salti un *brunch* abundant. Això sí, un cop acabat, s'aixequen de la taula i surten disparats: toca dura sessió de *running*, per tal d'eliminar les calories acabades d'ingerir. Tranquils: l'aparell cenyit a la cuixa s'ocuparà de tot. És un dia laboral més per als comerços, cosa que significa tota una benedicció per als joves sense feina, ja que els brinda l'oportunitat de guanyar-se uns dòlars i adquirir experiència. A més, com que és festiu cobren fins el doble per hora. Cap estudiant es resisteix a la temptació. Les xifres espanyoles d'atur són inconcebibles als antípodes.

Contents en el seu aïllament, molts australians viuen com si l'endemà no existís. L'únic que s'inquieta és el que hi ha arribat des de l'altre costat del món, perquè ell sí que ha trepitjat el futur i, per tant, sap quines són les conseqüències quan l'economia —política— dona pas a la pura especulació. És a dir: banca + borsa. Si la bombolla esclata, estarà Austràlia preparada per capejar la tempesta? És clar que no. El 1976, Donald Horne va publicar un altre llibre polèmic: *Death of the lucky country*, en què culpa la política de la mort d'Austràlia. Es va anticipar. Ha passat mig segle i el país segueix amb vida, més pròsper i musculós que mai. La ratxa sembla no tenir fi. O potser sí. Al final, Pequín dirà. ●

John William Wilkinson és escriptor. El seu últim llibre és 'De hipster a hacker'

Sydney, amb un centre històric marcadament britànic, és una ciutat dissenyada per als cotxes a causa de les distàncies que també acull milers d'arbres centenaris i gespa per tot arreu

---

P R E M I U M
T R A V E L L E R

Added value services for airport travellers

No olvide lo
más importante:
Su reserva ahora,
además, *online*

Descubra los servicios
disponibles en cada aeropuerto

www.premium-traveller.com

- Airport Lounges
- Bedrooms
- Fast Track and Meet & Assist
- Meeting & Events
- Parking Vip
- Wellness
- Shower at arrival
- Personal Shopper

Y mucho más...

Managed by

PARA MÁS INFORMACIÓN
Tel. +34 933 758 600

CADA DÍA EN
MÁS DESTINOS

Arts&Co.

---

64 Entrevista

Leopoldo Pomés: la persistència
de la mirada

per Sergi Doria

68 Literatura

Qui té por de Michiko Kakutani?

per Valerie Miles

70 Estètica

Nausica, el dolor i la vida més dolça

per Enric Boluda

72 Lifestyle

L'art de les bombolles

per Jordi Melendo

74 Geografies

Oaxaca

per Norbert Bilbeny

76 Cinema

Canes, l'aparador dels somnis

per Manuel Hidalgo

78 D'autor

Confusió de termes

per Albert Boadella

LEOPOLDO POMÉS: LA PERSISTÈNCIA DE LA MIRADA

“Obrer de la llum i la mirada”, a Leopoldo Pomés (Barcelona, 1931) li agraden més els capvespres que el sol cec que adúltera la realitat amb reverberacions. El fotògraf ens parla als ulls amb l’avidesa del caçador d’imatges

TEXT Sergi Doria

— La memòria de Leopoldo Pomés (Barcelona, 1931) és un àlbum d’instantanis decisius: la persistència de la mirada. Anys de postguerra en una Barcelona cendrosa. Una dona amb abrigo negre acampanat irromp al bar de sota casa. Un Pomés de vint anys i l’amic amb qui comparteix beguda no la perden de vista. A peu de barra, la dona —cabells de color atzabeja, pestanyes espesses sobre uns ulls blaus amb tonalitats verdoses— pren cafè i s’acaba un cigarret rere l’altre: “Tenia el perfil completament hel·lènic, amb aquell nas característic que comença gairebé al front amb una lleugera corba que coronava la singularitat del seu rostre...”. Pomés evoca així el seu primer —i impossible— amor: una dona casada amb fills. El fotògraf no oblidarà aquella història “densa, amb alts i baixos, fosca i lluminosa alhora, plena d’emocions, de tristesa i de moments d’una felicitat inoblidable, desproporcionada per a la meua joventut”. Ella se’n va anar a Sud-amèrica i va llegar al seu enamorat la dolça nostàlgia de la possibilitat. Poemes d’absència recollits a *Vidre de nit seguit de Polvo de sombras* (Quaderns Crema, 2015): “He

vist com tancava els ulls la mare / però no coneixia l’absència de tu”.

“Obrer de la llum i la mirada”, a Leopoldo Pomés li agraden més els capvespres que el sol cec que adúltera la realitat amb reverberacions. Escolar indolent dels Maristes, preferia l’art i la literatura a les matemàtiques. Mentre els seus companys feien els deures, ell dedicava les tardes a recórrer exposicions i llibreries. La influència d’un pare comprensiu i amant de la cultura va ser providencial: “Li agradaven els toros, assistíem als concerts dominicals del Palau de la Música que costaven tres pessetes, venia d’una família de pintors i temia que jo caigués en el món bohemi...”. Eren els temps de Dau al Set: Tàpies, Cuixart, Ponç, Brossa... “Brossa era a qui tractava més, a Cuixart només li interessava la seva obra i Tàpies, el més prometededor del grup”.

El 1955 va exhibir les seves fotografies a les Galeries Laietanes. L’exposició va tenir tan bona acollida que es va prorrogar: “Em van etiquetar d’expressionista i Néstor Luján i Alexandre Cirici en van escriure ressenyes per a *Destino* i *La Revis-* ➔

© Leopoldo Pomés

© Pablo Hojas

ta... Em creia el rei del món, però no n'hi havia per tant: a *Destino* pagaven cinquanta pessetes per una imatge de portada...". Per no dependre dels diners paterns, Pomés va provar amb la publicitat per guanyar-se la vida: la primera imatge publicitària, un anunci de Meyba amb una premonitòria dona al costat d'un cavall en un bosc wagnerià. Treballs per a Seix Barral: títol inaugural de la Biblioteca Breve, *La consciència de Zeno*, d'Italo Svevo. L'editor Barral li va encarregar un llibre de fotografies sobre la Barcelona del 57 que no veuria la llum fins cinquanta-cinc anys després. "A Víctor Seix no li va agradar, deia que retratava una ciutat molt trista". Però ningú com Pomés n'ha fet color com del blanc i negre. El 1961, juntament amb la seva primera dona, Karin Leiz, funda l'Studio Pomés on ens trobem. Fotografies i quadres de Modest Urgell com el que emmarca la presència poderosa del nostre interlocutor: un capvespre amb un xiprer solitari. Parèntesi per a un altre moment decisiu: "Era el dia del meu sant, el 15 novembre; vaig anar a veure una col·lectiva a la galeria Syra de la Casa Batlló i em trobo amb aquest quadre. Impressionat, pregunto el preu: no és una quantitat desorbitada. Li dic a la propietària que surto a fer un volt i m'ho penso. Cent metres després, torno cap a la galeria. Me l'emporto! Una parella molt pija observa el quadre

mentre un empleat li posa l'etiqueta de venut... 'Qui pot ser el guillat que compri això?', exclama ella. 'El guillat sóc jo', intervenc. 'És clar... com que és un artista', afegeix ella per sortir del pas". Des que es va instal·lar a l'estudi, l'Urgell l'ha acompanyat. "Però ara ve el millor", afegeix Pomés: "En aquella època jo em dedicava a la fotografia industrial... Van pujar una nevera i el senyor del taller de sota m'explica que aquí va viure un artista que pintava cementiris... Modest Urgell!". L'admiració pel creador de crepuscles només és comparable a la que Pomés professa per un altre pintor, Xavier Valls, el pare del primer ministre francès: "Per mi, el millor del seu temps: irrepetible. Les divertides tertúlies a casa d'Horta i la truita de pa amb tomàquet, una altra de les meves obsessions".

Anys seixanta. El quartet fotogràfic de la Gauche Divine: Leopoldo Pomés, Colita, Oriol Maspons, Xavier Miserachs... L'escola cinematogràfica de Barcelona i Teresa Gimpera com a icona, Tuset Street i Bocaccio: "Jo vaig tractar els de la Gauche Divine però no anava al Bocaccio. A l'estudi feia molta calor i treballava de nit...". És el moment de taral·lejar "Conillet de vellut: i abans d'un mes seré millor que en Pomés... No coneixia Serrat i uns amics em van dir que la cançó parlava de mi. Vaig comprar el disc i me'n vaig sentir orgullós".

© Pablo Hojas

L'home de negre pintant de colors l'últim tram del franquisme. 1966, fèrtil conjunció amb la seva companya i sòcia Karin: Margit Kocsis, cabellera rossa al vent, sobre un cavall blanc en l'inoblidable anunci de Terry. Les daurades bombolles Freixenet, un luxe a l'abast de tots els espanyols. Pomés fotògraf, publicista, a més de poeta, dibuixant, gastrònom i cineasta. Any 78, *Ensalada Baudelaire* s'estrena gairebé a l'uníson amb *Bilbao* de Bigas Luna, un altre publicista bolcat en el setè art: "Bigas mereixia triomfar al cinema més que jo". Un altre Leopoldo, Rodés, li va proposar dirigir la pel·lícula de la candidatura de Barcelona als Jocs Olímpics: "Competíem amb París i Glasgow i teníem una hora per convèncer els senyors del COI. Jo vaig apostar per una pel·lícula en Cinemascope, res de vídeos: els nens de blanc que es van afegint a la cursa. Una ciutat que demana els Jocs amb il·lusió i sense prepotència", recorda amb orgull.

Nomenat Ramblista d'Honor el 2015, Pomés vol tornar la dignitat a una ciutat convertida en Gran Encisera dels turoperadors. "Enyoro aquelles tertúlies de la Rambla". Fotografia barcelonina del 1960: un home amb vestit, barret i bastó vist d'esquena des de la façana de la catedral: "Aquest és el genuí senyor de Barcelona... Ja no queden senyors de Barcelona", lamenta mentre acaricia l'empunyadura platejada del bastó. Més instants decisius: visita al Mas Pla

amb Luis Bettonica: "Anàvem en un Seat 1400 negre, gairebé sicilià". El Pla més irònic. "Li va dir a Bettonica que jo era d'esquerres perquè portava melenes".

El fotògraf agafa un cigarret. Un rostre femení tapa el "Fumar mata" del paquet: "Quan vaig deixar el tabac no parava de dibuixar: tinc dues-centes carpetes amb dibuixos...". A la paret, a la dreta, la dona estirada sobre la sorra: vestit de bany, cames creuades i malucs ondulants... És bonica sense necessitat de mostrar-nos la cara. "Per jutjar una foto ha de passar temps", apunta. I en enfrontar-se a un retrat, no s'ha de perdre mai el respecte per l'ofici de mirar: "He treballat amb muntadors, il·luminadors... i el que més em molesta és quan diuen que no cal patir, perquè són molt professionals... No n'hi ha prou de ser professional perquè tothom cau en la rutina: cal ser artista!". Pomés és un hedonista, però subratlla que els diners no fan, necessàriament, la bellesa. "M'agrada l'aigua. Sentir la copa als llavis. Si podem gaudir d'alguna cosa bona... Per què no?". I d'entre tots els instants, el més decisiu: la imatge revelada en la penombra vermella del laboratori. Com que no pot alçar la veu per una operació recent, el fotògraf multiplica el poder de la seva mirada: "Al cap i a la fi, un fa les coses perquè l'estimin", xiuxiueja. ●

Sergi Doria és periodista cultural i autor de la novel·la 'No digas que me conoces'

QUI TÉ POR DE MICHIKO KAKUTANI?

Per què Michiko Kakutani és una de les crítiques més temudes del món literari? Una de les seves ressenyes favorables a “The New York Times” pot aconseguir la venda en massa d’un llibre, una de desfavorable el pot matar. És una iconoclasta ferotge, el guardià més poderós de la cultura literària nord-americana

per Valerie Miles

— A l’obra teatral d’Edward Albee *Qui té por de Virginia Woolf?*, el personatge Honey confessa haver arrencat l’etiqueta d’una ampolla de conyac, a la qual cosa George respon que tots arrenquem etiquetes, estimada, i quan traveses la pell, els òrgans i el múscul fins a l’os, encara no has arribat al fons. Dins de l’os hi ha alguna cosa, el moll, i és aquí on has d’arribar. Arrencar etiquetes i extreure el moll de la literatura no és ni més ni menys que la pràctica vitalícia i cruenta de la més misteriosa de totes, Michiko Kakutani. Crítica eminent de *The New York Times* des del 1983, la font de notícies de referència als Estats Units, la senyoreta Kakutani és una iconoclasta ferotge i el guardià més poderós de la cultura literària nord-americana. Però sabem menys d’ella que fins i tot de J. D. Salinger.

Una ressenya favorable a *The New York Times* pot aconseguir la venda en massa d’un llibre, una de desfavorable el pot matar. “Es necessiten com a mínim tres ressenyes exaltades per compensar el mal”, va explicar Norman Mailer en una carta iracunda al director de *The New York Times*. “És una kamikaze”, va etzibar, i va assegurar que “alguna mosca li ha picat al seu cul nipó”. Kakutani havia escrit que la seva obra era “nècia, envanida i a estones involuntàriament còmica”. David Foster Wallace va reconèixer que als vint-i-quatre anys s’havia tancat a la seva habitació i plorat dos dies sencers després de llegir-li a la senyoreta Kakutani una ressenya positiva però amb entrebancs de la seva primera novel·la, *L’escombra del sistema*.

Què se’n sap d’ella? Segons els

registres públics va néixer el 1955, filla única d’un matemàtic japonès de Yale, on ella mateixa es va graduar en Filologia Anglesa el 1976. Va començar com a reportera per a *The Washington Post* i el 1979 va acabar a *The New York Times* abans de ser nomenada crítica literària en cap. El 1998 va merèixer un premi Pulitzer. Les ressenyes seleccionades per al premi van incloure’n una de *Mason i Dixon* de Thomas Pynchon —“una novel·la tan emotiva com intel·lectual, tan commovedora com agosarada”—, de *Submón* de Don DeLillo, que descrivia com “una obra d’art enlluernadora”, una de sòlida de *Notícia de un secuestro* de García Márquez —“tot el drama i la ressonància emocional de la seva narrativa més vigorosa”—, així com altres en què censura ferotgement *Hapworth 16, 1924* de J. D. Salinger, a la qual considera “una història agra, inversemblant i, per desgràcia, completament desproveïda d’encant”, o *Cap a la fi del temps* de John Updike. Es preguntava: “Com pot un escriptor tan dotat escriure un llibre tan dolent?”. I la inevitable bufetada a la seva *bête noire*, *L’evangeli segons el fill* de Norman Mailer: “El Jesús del senyor Mailer sona com un convidat al programa de televisió d’Oprah Winfrey”.

L’únic rumor sobre la seva vida amorosa és una relació amb Woody Allen. El va entrevistar per a *The Paris Review* durant un llarg sopar en un famós restaurant de l’època conegut per la seva clientela estrella, Elaine’s. Queden frases com ara “tímid al principi, un cop va expressar un desig intens de tornar a l’úter; al de qualsevol”, o “el que més m’agrada fer

és el que no estic fent ara mateix”. La senyoreta Kakutani també s’ocupa de llibres preeminents, de les biografies de màxim interès i els volums polítics que bullen en els mitjans i necessiten un pols ferm: Bush, Obama, el Papa. Les seves ressenyes no són mai ambigües, estan plenes d’enginy, són incisives i microscòpicament precises. La seva veterania li permet contextualitzar una obra dins la trajectòria creativa d’un escriptor, inexorablement, ja que ella també hi va ser. Les seves anàlisis defineixen els gustos, tothom ha de saber el que pensa Michi. Plana sobre tot sense ser vista, és temperamental, un misteri, gairebé una diva. És l’Oracle de *Matrix*, tan intocable com Eliot Ness i ha estat comparada amb Keyser Söze.

Consten dues úniques amigues, una mena de *rat pack* del *Times*: la temuda comentarista política Maureen Dowd, que va obtenir un Pulitzer el 1992, i el primer llibre de la qual va ser *Són necessaris els homes?*. “Si alguna cosa temen els homes —va escriure Dowd— és a una dona que fa servir les seves facultats crítiques”. Es diu que la senyoreta Kakutani li va trucar quan va guanyar el seu Pulitzer per lamentar que ja li seria impossible tenir cap cita. La tercera *Bruixa d’Eastwick* —la novel·la epònima de John Updike va ser *kakutaniada* com a “excentricitat vergonyosa”— és la totpoderosa excrítica de televisió Alessandra Stanley, que actualment cobreix a la premsa els ultrarics dels Estats Units, a l’u per cent de l’u per cent.

“Les seves crítiques dels meus llibres són estúpides i frívoles”, va replicar Susan Sontag quan la senyoreta Kakutani va qüestionar el seu assaig

Contra la interpretació. Quan va considerar la biografia de Jonathan Franzen, *Zona freda*, “odiós retrat de l’imbècil adolescent”, ell la va qualificar de “la persona més estúpida de Nova York”. *Gos de carrer* de Martin Amis “s’assembla a la millor narrativa d’Amis com un mal cantant de karaoke s’assembla a Frank Sinatra, o com un imant de nevera del *Crit* de Munch s’assembla a l’obra original”. Es pot imaginar com va esmorzar Amis aquell matí. Nicholson Baker va comparar una de les seves ressenyes amb una extirpació de fetge sense anestèsia.

Imaginem això: la senyoreta Kakutani somrient i replicant com Martha a *Qui té por de Virginia Woolf?*: “Oh, m’agrada la teva ira. Crec que és el que més m’agrada de tu. La teva ira”. Tot s’uneix al misteri de la dona més desconeguda de les lletres nord-americanes, totpoderosa i, francament, amb molta gràcia. De fet, per entretenir-se ha arribat a l’extrem d’escriure ressenyes imitant les veus de Holly Golightly, Holden Caulfield, Austin Powers o fins i tot Brian Griffin, el gos de la sèrie *Family Guy*. Quin és el secret? La llibertat d’escriure el que pensa perquè els seus caps li cobreixen les espatlles passi el que passi. Rushdie la va definir com “una dona estranya que pel que sembla necessita repartir carícies i fuetades”, després que ella considerés que *L’encantadora de Florència* “no tenia màgia”. I allí tenim la senyoreta Kakutani, replicant com Martha altra vegada: “No sóc un monstre. No ho sóc”. Somriure.

Potser l’escriptora Margaret Atwood encerta en la tecla, tot i que la seva novel·la *Oryx i Crake* fos adjectivada de “batibull grumollós”. Michiko Kakutani és un mal necessari. “T’elogia un cop i el següent et destrossa perquè no siguis complaent”. Un crític lliure exerceix una tasca higiènica. Els escriptors saben que hi ha algú que espera que donin el millor de si. Sempre. Virginia Woolf insta en el seu assaig *Com s’hauria de llegir un llibre?* a pensar com els nostres criteris i judicis infonen l’ambient que els escriptors respiren mentre treballen. “No són delinqüents els llibres que han malgastat el nostre temps i la nostra simpatia; no són

potser els enemics més insidiosos de la societat, nocius, corruptors, els escriptors de falsos llibres, llibres falsejats, llibres que infecten l’ambient de decadència i malaltia? Siguem severos, doncs, amb els nostres criteris; comparem cada llibre amb el millor de la seva categoria”. ●

Valerie Miles és escriptora i editora.
Col·labora a ‘The New York Times’

NAUSICA, EL DOLOR I LA VIDA MÉS DOLÇA

Nausica és la noia més dolça, l'ànima pura i indòmita que sap que la vida pot ser il·limitadament intensa, com digué Maragall. Cada societat reformula el seu Homer. Goethe veu Nausica com un esperit torbat i fiblat per l'amor, regirat contra el seu destí tràgic de ser lloc de pas del camí èpic d'Ulisses

per Enric Boluda

— “Quan siguis de nou a la pàtria, recorda’t de mi”, demana Nausica a Ulisses, que se sent preparat per tornar a casa. I qui hem conegut com a Homer, el primer dels poetes, ho relata en *L’Odissea* vuit segles abans de l’era cristiana. Aquest record èpic de més de 12.000 versos es torna arrel en l'ànima de la literatura occidental, de la cultura i l’esperit. “Hoste, adéu, i quan siguis de nou a la pàtria recorda’t de mi, que a mi la primera tu deus el rescat de la vida”, rememora Nausica a Ulisses, qui emergint d’un bany restaurador ja és a dins dels ulls de la noia. A través de Nausica, Ulisses ha retrobat la vida en retrobar la seva pròpia ànima. El flagell de Troia, l’heroi, l’astut i diví Ulisses és abatut en un violent naufragi sobre les costes que senyoreja el pare de Nausica: devastat, disminuït, vell, amb el cor vençut de tristesa, nu, topa amb la noia, potser la nena, nua, que estén els braços blancs i l’empara. Vora d’un riu que ve a desguassar a la mar: ell no sap si veu una dea o una mortal i se’n meravella. Ella remarca que és dona, filla de mortal, que veu un foraster esparracat i temible i s’empara en ell.

Nausica restaura Ulisses. El bany, les untures, els vestits gentils, l’aliment, l’escalf de les portes obertes de palau són el conhort que bada el mur que el separa de l'ànima. I la taula parada per a la companyia dels convidats i el vi a les copes i el pa i les viandes i el cant d’un bard cec que relata les gestes d’Ulisses i Ulisses que recorda. I Ulisses que plora i llàgrimes endins navega cap a si mateix. I l’amor de Nausica, que el voldria per

a ella i que ha fet possible per a Ulisses un vaixell i una tripulació, un retorn a la pàtria. El retorn a la pròpia ànima com la més antiga pàtria, segons la idea del poeta romàntic Novalis.

És la noia més dolça, l'ànima pura i indòmita que sap que la vida pot ser il·limitadament intensa. Ens ho digué Maragall. Cada societat reformula el seu Homer i Goethe clava el seu ull romàntic en Nausica i hi veu la donzella innocent, vaporosa, extremament sensible: un esperit torbat i fiblat per l’amor, regirat contra el seu destí tràgic de ser lloc de pas del decurs èpic d’Ulisses. Goethe hi pensà substanciar “un concentrat dramàtic de *L’Odissea*” en cinc actes, però no va culminar mai aquesta obra de teatre que Nausica havia de finalitzar immergint el seu dolor en la mar. L'ànima d’Ulisses feia quatre centúries que cremava damnada a l’infern del Dant i Nausica llegava un dolor que al capdavant del segle romàntic, encara no ahir, es transmutava en bronze, un bronze parent del de les piques amb què tres mil anys abans Ulisses desmembrava l’enemic. Un bronze, ara, trèmul, amb què Maria Bashkirtseff va esculpir *Douleur de Nausica* (1884): collvinclada, les palmes de les mans premen els ulls per subjectar-se el plor que, llàgrimes enfora, la va desferent. Ens ho digué Maragall que, prenent el testimoni de Goethe, ell sí que culminà una obra de teatre per a Nausica, estrenada el 1912, pòstumament. “Déus, res us demano: només serveu-me / viva la clara font de l’alegria...”.

“*Non capisco. Non si sente*”. De

L’Odissea d’Homer hem conegut que recull els relats èpics de tradició oral que serviren per bastir un imaginari comú, una identitat. El valor del record i la paraula viva, com la del bard cec que transporta Ulisses fins a ell mateix. “Tota la poesia —digué Carles Riba a propòsit de la seva segona traducció al català de *L’Odissea*—, fins la que sembla girada més cap endins de l'ànima i dels seus silencis, és en la veu i únicament per ella que es comunica plenament”. I és precisament la veu el que li manca a la darrera trobada de Nausica i Ulisses a la platja final de *La dolce vita* (1960) de Federico Fellini. En aquesta pel·lícula de postguerra mundial Nausica i Ulisses es transmuten en una cambrera i un periodista: Paola i Marcello. Marcello, devastat, disminuït, vell, amb el cor vençut de tristesa, topa amb Paola de matí en la darrera platja. Els separa una riera que mor en una mar que bramula. Marcello, sol entre tanta gent, a la fi d’una odissea que no l’ha de dur a cap redempció, creu sentir remotament la noia, potser la nena, que el crida: s’hi acosta de genollons mentre ella, amb gestos, li estén els braços blancs i li prega que es recordi d’ella, que havien ballat, que marxessin plegats. “*Non capisco. Non si sente*” i Marcello amb un gest de resignació s’atansa la mà estesa a la templa i mou els dits mentre s’evapora el record de l’amor, de Paola, de la vida més dolça. Nausica el fita amb un quasi somris fatigat i en acabat ens fita a nosaltres. ●

Enric Boluda és periodista i poeta

El Museu d'Orsay de París
conserva l'escultura de bronze
'El dolor de Nausica' (1884),
obra de Marie Bashkirtseff
[Foto © RMN-Grand Palais (musée
d'Orsay) - © Hervé Lewandowski]

L'ART DE LES BOMBOLLES

Procurador de l'abadia d'Hautvillers des de la seva arribada el 1668, Dom Pierre Pérignon va dirigir gran part de la vinya i la producció del vi de la Xampanya, que s'elaborava a les diverses abadies locals. El cèlebre monjo creia que l'acoblament de diferents vins era la base d'un bon vi final. Així va començar tot

per Jordi Melendo

— En el seu gran poema sobre Don Joan, Byron li atribueix l'amor per estar a la vora del foc, amb una amanida de llamàntol, xampany i bona conversa. L'alegria de viure dels vins escumosos es trasllada a la pintura impressionista i a la música del plaer. És un bon auguri que la primera referència escrita a un vi escumós sigui de Virgili, a l'*Eneida*, escrita per encàrrec de l'emperador August. Diu Virgili: "Després la va passar a Bícias, instant-lo a beure; ell, gens mandrós, va aprofitar l'escumant copa d'or i es va banyar en vi tota la cara". Sembla que el banquet que va oferir Dido es va celebrar a Cartago, i el raïm d'origen africà que utilitzaven no era adequat per a

l'elaboració de vins escumosos, originaris de Màntua, a la Gàl·lia Cisalpina, regió en la qual encara avui es produeix l'Asti Spumante. Des de ben antic es té constància que els vins tenen una tendència natural a produir escuma, a causa de l'acció del gas carbònic, que hi pot estar present en una mesura més o menys gran. Els agents responsables d'aquesta eferescència són el sucre, els llevats i la temperatura. El sucre neix en el raïm, com els llevats, que són els que provoquen la fermentació.

EL XAMPANY. El xampany no va ser inventat per ningú, sinó que és el resultat d'un procés empíric en què, en cadascuna

de les èpoques i generacions, diversos personatges i avenços científics han aportat els seus coneixements. L'orde cistercenc, més auster que l'orde benedictí, es constitueix el 1155 fundat per sant Bernat. Els conflictes de regnes i els tractats que se'n deriven representen les primeres retallades de la vinya des del segle IX. Les explotacions vitícoles ja són compartides i administrades pels poders. Les invasions periòdiques de bàrbars i la fam del final del mil·lenni també perjudiquen el desenvolupament de la viticultura. Els comtes de Troyes esdevenen comtes de la Xampanya, el sistema feudal es consolida i el clergat i la noblesa uneixen

poder i riquesa en causes comunes, com les Croades, amb la disputa consegüent per l'explotació de les terres. Durant els primers segles de l'edat mitjana, el vi local és consumit per la noblesa i la seva comercialització és difícil a causa d'un mal sistema de transport. Cap al segle XV els pobles vitícoles més importants són Reims i Châlons.

EL GRAN SEGLE. La catedral de Nostre Senyora de Reims, del segle XVII, era el lloc de la consagració dels monarques de França. L'últim rei coronat va ser Carles X, el 28 maig de 1825. D'aquí ve que el xampany comença a ser "vi de reis", i va passar a ser el vi de les grans celebracions de la Cort a Versalles. Com deia Madame de Pompadour, és l'únic vi que deixa una dona sent bonica després de beure'l.

Del segle XVII al segle XVIII, la Xampanya viu el canvi de diverses dinasties regnants, i pateix l'embat de conflictes, pestes i fam. Caldrà esperar l'arribada del Gran Segle perquè la Xampanya es converteixi en una regió vitícola pròspera i amb identitat pròpia. En aquell moment és quan s'entén a la regió que els raïms veremats han d'arribar frescos i intactes

fins a la premsa. El canonge Godinot va deixar tractats explícits respecte al període de les veremes.

No obstant això, el vi blanc de Xampanya, que encara no fa escuma, és més fràgil i s'oxida fàcilment a les caixes de conservació i de transport. Davant la necessitat d'envasar-lo, cap al 1670 apareixen les primeres ampolles, fràgils i inestables, enfundades amb vímet per protegir-les millor. I el suro es va descobrir gràcies als monjos de la península Ibèrica. Procurador de l'abadia d'Hauvillers des de la seva arribada el 1668, Dom Pierre Pérignon dirigeix gran part de la vinya i la producció del vi de la Xampanya, que s'elabora a les diverses abadies locals. Descobreix que l'acoblament de diferents vins és la base d'un bon vi final. D'aquesta manera, el xampany entraria a les pàgines de la literatura universal.

APAREIX EL CAVA. Al segle XIX, diverses famílies de Sant Sadurní d'Anoia s'inicien en la producció de vins escumosos amb les pautes del mètode tradicional, el *méthode champenoise*. En aquella època, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre té una especial transcendència en

la viticultura catalana i exerceix un paper principal en l'impuls del cava com a vi escumós de qualitat. El 1872, s'elaboren al municipi de Sant Sadurní d'Anoia les primeres ampolles de cava seguint el mètode tradicional de segona fermentació en ampolla. Així comença la indústria del cava. Estudis més recents demostren que va ser Justo Villanueva —Caves Mont-Ferrant— qui cap al 1860 es va anticipar a la família Raventós —Caves Codorníu— en els assajos per a l'elaboració de vi escumós. Als anys vint el cava aconsegueix consolidar-se en el mercat i als vuitanta supera els 220 milions d'ampolles consumides a tot el món. És la cultura del bon gust per l'estètica i per uns vins les bombolles dels quals han estat i són capaços d'alimentar el nostre esperit i alegrar els nostres cors. Unes amigues de Casanova li escriuen per explicar-li com s'han posat d'alegres amb un *punch* de vi de la Xampanya. Finalment, l'estètica dels vins escumosos ha aconseguit universalitzar-se. Segueix sent el plaer de l'efervescència daurada. ●

Jordi Melendo és escriptor i periodista especialitzat en vins escumosos. Ambassadeur du Champagne a Espanya 2011

ARRIBADA A OAXACA

El cel d'Oaxaca és alt i la seva llum és única. L'element simbòlic de Mèxic és l'aire.
El seu heroi, Quetzalcóatl, és una serp amb plomes. A la serra de Juárez hi viu el puma,
l'únic felí que es digna a lluitar amb l'home

per Norbert Bilbeny

—Dimecres, 16 de juny de 1999. Aterro a Oaxaca. Em recull Miguel Bartolomé, catedràtic d'Antropologia al prestigiós INAH de Mèxic. És alt i fort, té uns cinquanta anys i vesteix com un explorador. Oaxaca és la part més variada del país. A la seva capital, s'hi parlen una quinzena d'idiomes. Benito Juárez, famós president, va néixer aquí. Era un indígena zapoteca, dels més antics a Centreamèrica. Vaig conèixer en Miguel a Sitges en una reunió de la Unesco. Em porta a San Felipe del Agua, on viu. És una petita vall amb cases benestants. Travessant el centre urbà —la ciutat té un quart de milió d'habitants— hem passat davant de la Universidad Autónoma, alguns centres de la qual són com barracots: Odontologia, Veterinària, Magisteri...

Ens rep l'Antonio, el jardiner. Pell bruna, barret de palla. El jardí fa pendent, és gran i exuberant. Una palmera té el tronc recobert de fulles seques on nien guacamais i llorets. En Miguel m'assenyala un parell de colibrís. S'hi veu, lluny, blava i nebulosa, la Sierra de Juárez, tres mil metres d'alçada. Allí viu el puma, l'únic felí que es digna a lluitar amb l'home. Algun cop s'ha

acostat als pobles. El cel d'Oaxaca és alt i la seva llum és única. L'element simbòlic de Mèxic és l'aire. El seu heroi, Quetzalcóatl, és una serp amb plomes. A la part més baixa de la casa hi ha una petita taverna amb la imatge sagrada de la Guadaluana.

El pedrís és ple de centenars d'escarabats panxa enlaire. En trepitges algun. Surten la cuinera i l'Alicia Barabas, antropòloga també. L'afecta el sol, duu una pamela ampla. Han recorregut Europa i Sud-amèrica aprofitant un any sabàtic. La casa té moltes peces etnològiques. M'instal·lo a la cambra de convidats, a peu de jardí. Té biblioteca, cuina, lavabo. Flors fresques damunt la tauleta. Però la porta no ajusta: i si m'entra un puma? O els escarabats? En Miguel m'ha dit que ahir, amb el terratrèmol, tot això es va moure i es va col·locar sota el marc d'una porta.

Anem a la seu de l'INAH. Saludem Benjamín Maldonado, que em regala el seu llibre sobre l'anarquista Flores Magón. Passegem pel centre colonial, Patrimoni de la Humanitat. Compte amb els cotxes: no s'aturen. Entrem a la plaça, el Zócalo, i dinem

a la terrassa superior d'El Asador Vasco, de bascos exiliats el 1939. D'aperitiu *chapulines*, grills assecats, amb salsa guacamole i xili, que “pica i repica”, o “pica en entrar i pica en sortir”. Des de dalt veiem uns indígenes que marxen cap a l'ajuntament. “Ho veus, Norbert: caminen en fila, com a la muntanya. Per això diem anar en fila índia”. Em porten al centre cultural Santo Domingo, convent dominicà restaurat on hi ha el tresor mixteca de Monte Albán. La nau de l'església és blanca amb nervadures i relleus daurats. Ara fem un refresc al Museo de Artes Gráficas, fundat pel pintor Francisco Toledo. A mitja tarda tornem a casa. Sopem pollastre amb *chayotes*, una fruita amb gust de patata. Parlem de política: PRI, FMI, neoliberalisme. Postres de mango i figues de moro.

L'endemà, dijous 17, esmorzo amb la parella. Ella m'acompanya al centre. Telefono a casa, vaig al banc, compro records. Entro a la catedral. Passejo pel mercat Benito Juárez, prop del Zócalo. S'hi veu de tot: freixura, herbes, *ponchos*. La gent menja en taules de colors llampants i voltades de fum. Hi ha mostradors amb *chapulines*, els grills, de diferents mides. Damunt les parades de dolços i fruites les mosques volen. Passen dones descalces amb farcells de roba, safates de fruita o gibrells d'aigua al cap. Dino sol en un cèntric restaurant. Bec *agua de frutas*.

De tornada a casa, a primera hora de la tarda, escric sota la palmera, amb una gossa fent la migdiada i el colibrí que xucla, ufanós, les flors. El dia s'ha tapat i comença a ploure. Em refugio al porxo. És un dia *tequiloso*: per tancar-se i beure tequila. M'arriba l'olor del gessamí. Al vespre tornem al centre, a la Biblioteca Burgoa, per a la primera conferència. És en una capella del cen-

tre Santo Domingo que té molta activitat. Sopem en una pizzeria instal·lada al vell palau episcopal. El pati fa ara de menjador. Una vintena de joves canten a una noia les *Mañanitas* mentre bufa espelmes d'un pastís. A la sortida ens creuem amb Francisco Toledo, mite vivent de la ciutat. En Miguel me'l presenta.

L'endemà, anem a les ruïnes de Monte Albán. Dos mil metres i un sol que crema. L'aire és humit; comença l'estació de les pluges. La Sierra Madre del Sur mostra núvols negres als cims. La ciutat, fundada pels zapotèques, té 2.500 anys. Eren 40.000 habitants sota una teocràcia basada en l'explotació rural. Els sacerdots vivien en cases dalt de les piràmides esglaonades, des d'on veien totes les valls d'Oaxaca. A baix tenim la gran esplanada de Zaachila, tenyida de verds suaus i ocres calents. Veiem córrer petites iguanes per terra. Els camperols se les mengen a la brasa. En Miguel diu que tenen gust de pollastre. També m'assenyala els cactus d'on s'extreu el potent *mezcal*. En acabat em presenta la Nelly, directora de les excavacions. Conversem a la caseta dels operaris. Visitem el museu. Contemplo embadalit la vall central d'Oaxaca i la Sierra Juárez, al fons.

S'ha acostat volant un *zopilote*. He recordat la novel·la de Malcolm Lowry. Un avió passa arran per mostrar Monte Albán als passatgers. “Els pilots només ho fan quan estan d'humor”, comenta en Miguel. A la tarda repasso al jardí la meua segona conferència. El meu amic s'acosta, tot sorprès: “Norbert, estàs vermell com un tomàquet. T'ha tocat el sol a la cara. No parlaràs amb gaire autoritat, aquesta nit!”. Mare de Déu, té raó! ●

Norbert Bilbeny és catedràtic d'Ètica a la Universitat de Barcelona

L'actriu francesa Audrey Tautou, durant la cerimònia inaugural de la 66a edició del Festival de Cinema de Canes

[Foto de Antonin Thuillier/AFP/Getty Images]

CANES, L'APARADOR DELS SOMNIS

Canes és el somni de l'èxit per a aquells somnis que són les pel·lícules, somnis dels cineastes, de la difusió, del coneixement, de la venda a tot el món i, per descomptat, de guanyar la Palma d'Or que un dia va fer en un esbós, diuen, Jean Cocteau i que es va lliurar per primera vegada el 1955

per Manuel Hidalgo

— Vaig arribar a Canes per primera vegada al capvespre del 13 de maig de 1982, després de gairebé quatre hores de viatge en tren. Per ser exactes, en tres (gens tristos) trens. La meua claustrofòbia descarta l'avió. Els meus col·legues espanyols es reien de mi. Un vol Madrid-Niça dura menys de dues hores. Després, autobús o taxi, segons els recursos, entre la Niça de Matisse i el Canes de Picasso, passant per l'Antibes de Graham Greene. Menys de mitja hora. Perfecte per a ells. En els anys següents vaig seguir anant amb tren a Canes. Fins i tot vaig reclutar algun amic cineasta— Mario Camus, quan va fer *Els sants innocents*—, reticent a volar. Cotxe-llit a Barcelona —desaparegut, ai las!— amb sopar, copa, cigarrets i xerrada al vagó-restaurant. Talgo a Ginebra, de bon matí, amb transbord a Nimes i dinar al seient, mentre es contemplen els paisatges del Llenguadoc, la Camarga i la Provença. Tren final a Canes, amb destinació a Ventimiglia, entre les delícies de la Costa Blava. Algun problema?

En aquella primera estada, a la qual van seguir diverses més, vaig començar a emmagatzemar records inesborrables. No sóc mitòman, però...: l'allotjament en una pensió amb pinta de bordell; les sessions multitudinàries a l'Ancien Palais, on Carlos Saura s'havia penjat d'una cortina, amb altres, per aturar el festival el maig del 68; els àpats al Magaly amb amics espanyols; els Kyr Royal —cassís i xampany— a la terrassa del Carlton, potser amb Jerry Lewis a la taula del costat; les cerveses al Blue Bar; les passejades a tota hora —incloent algun trenc d'alba imprudent a la platja— entre les palmeres de La Croisette...

Aquell any vaig veure a Canes l'estrena mundial d'*E.T.*, vaig assistir a una memorable roda de premsa de Jean-Luc Godard; vaig sopar a La Mère Besson —gràcies a Pilar Miró— amb Gabriel García Márquez, que era membre del jurat presidit per Giorgio Strehler; vaig entrevistar Werner Herzog (*Fitzcarraldo*), Alan Parker (*El mur de Pink Floyd*), els germans Taviani (*La noche de San Lorenzo*) i, entre diversos més, els guanyadors *ex aequo* de la Palma d'Or, el turc Yilmaz Güney (per *Yol*) i Costa-Gavras (per *Missing*). És possible que veïes, en dos dies i sense exagerar, uns cinquanta pel·lícules, amb l'emoció i la tensió d'enviar cada dia al meu diari de llavors —*Diario 16*— una crònica amb la credencial acabada d'estrenar d'"enviat especial". I per teletip!

Un somni? Per descomptat! Però no només per a un crític de vint anys. Ha fet fortuna en tòpic el títol que Ilya Ehrenburg va donar el 1931 al seu llibre sobre Hollywood, *La fàbrica de los sueños*. Si Hollywood és la fàbrica dels somnis, Canes, des de fa gairebé 70 anys, és el seu aparador. D'aquells somnis que són les pel·lícules i dels somnis dels cineastes que les han fet: el somni de l'èxit, de la difusió, del coneixement, de la venda a tot el món i, per descomp-

tat, de guanyar la Palma d'Or que un dia va fer en un esbós, diuen, Jean Cocteau i que es va lliurar per primera vegada el 1955.

El 1983, em va tocar estrenar el Nouveau Palais, això és, l'immens Palau de Festivals i Congressos —divuit sales!— al costat del vell port de pescadors, al qual vam anomenar sense clemència ni imaginació "el búnquer". Semblava que la petita ciutat de 70.000 habitants seria incapaç d'acollir les desenes de milers d'assistents la presència dels quals feia possible el nou edifici. No només productors, actors, directors, distribuïdors, exhibidors i crítics. No només agents, agregats de premsa, publicistes, guardaespalles, fotògrafs i equips de televisió. De tot el planeta, parlant tots els idiomes, vestint tots els vestits típics i atípics. El Festival Internacional de Cinema de Canes és l'esdeveniment que més visitants congrega després dels Jocs Olímpics, però se celebra cada any i no cada quatre.

Per perseguir el seu somni i el seu objectiu hi acudeixen també fans i aficionats, veïns dels pobles del voltant, manifestants i vaguistes a la recerca de repercussió per a la seva protesta, *starletes* indescriptibles, comerciants de diverses especialitats, prostitutes de luxe i de trapillo, camells i traficants, guilladets disfressats i, per descomptat, lladres de tot nivell disposats a cometre el cop de la seva vida. O sigui, que també *segurates* i policies.

Televisions, caçanotícies i revistes il·lustrades (però poc) distorsionen cada any més la realitat de Canes: estrelles, roba i joies de disseny, festes a tota hora, la vida alegre. Catifa vermella, passarel·la, negoci. Sí, és clar. Però, sobretot, centenars de pel·lícules, en diferents seccions, que marquen el rumb del cinema des de fa dècades, siguin les grans produccions del cinema nord-americà de l'any —Canes, si hi ha qualitat suficient, no menysprea el gran impacte, al contrari—, o siguin, sobretot, les que representen el cinema d'autor més arriscat i minoritari de qualsevol país del món.

Canes té cura dels seus descobriments des que els detecta a "La setmana de la crítica", "La quinzena dels realitzadors" o "Una certa mirada", que són les principals seccions paral·leles al concurs. Després, els va acompanyant cap a la glòria de la Palma d'Or. Per no anar més enrere, en els últims anys, Canes ha impulsat cap endavant, i no els dic tots, Jane Campion, Quentin Tarantino, Emir Kusturica, Mike Leigh, Abbas Kiarostami, Lars von Trier, Nanni Moretti, Gus van Sant, els germans Dardenne, Cristian Mungiu, Terrence Malick i Michael Haneke. Ah, amic, aquesta és la festa que compta, la del talent divers. Per això val la pena viatjar a Canes, fins i tot en tres (gens tristos) trens. ●

Manuel Hidalgo és periodista, columnista, novel·lista, crític i guionista de pel·lícules. El seu últim llibre és 'El banquete de los genios. Un homenaje a Luis Buñuel'

Albert Boadella

Confusió de termes

— Contemporani i avantguarda. Dues etiquetes emprades avui de manera incessant en el món de les arts per intentar, així, destacar-se per sobre de la resta d'expressions del mateix gènere. No obstant això, els usuaris d'aquests títols desconeixen la inexactitud del terme en relació amb el seu ús. En arts plàstiques —i tampoc em sedueix l'epígraf— algú que classifica el seu art com a contemporani està expressant sense la més mínima vacil·lació una solemne bajanada. Quin altre art es pot fer si hom està viu? Malgrat això, el suposat artista, emprant tots aquests termes, intenta indicar-nos subreptíciament que no fa pintura de cavallet, bodegons o paisatges. No vol que se'l confongui amb qui considera retrògrad o reaccionari, encara que visqui en la seva mateixa època. De passada, designant-se contemporani, pretén allunyar-se del mateix ofici que Velázquez o Maillol per no induir a comparacions molestes.

Uns instants després de la declaració de contemporaneïtat, l'artista proclama sempre el seu art com a avantguarda. I aquí sorgeix un altre vocable molt més adequat per definir qualsevol obra. Ningú no pot afirmar de si mateix que representa alguna forma d'avantguarda. En primer lloc, aquest qualificatiu és artísticament irrellevant. En segon lloc, hi ha la possibilitat humana de distanciar-se prou per

establir que una obra actual pugui significar alguna cosa decisiva en la línia evolutiva de les arts. L'evolució de l'art és pendular. Els pintors de la casa dels misteris de Pompeia no tenien cap mena de consciència d'avantguarda tot i que, 1.500 anys després, la innovadora explosió del Renaixement va fer que Rafael semblés el pintor d'aquella mateixa casa. Suposo que podríem incloure Altamira en una analogia semblant.

L'artista actual, concentrat exclusivament en el seu "jo" obsessiu com a centre de l'univers, no se sent lligat ni al territori ni a cap tipus de tradició. Tant se val que sigui de Nova York o de Càceres. Són refractaris a qualsevol mestre. Només compta la invenció i la novetat imparabile. Paradoxalment, amb aquesta abundància d'opcions i llibertats, tot sembla obra del mateix. Justifiquen l'extermini de codis i referències utilitzant una altra terminologia clau amb la qual avalen la seva funció al món d'avui: creació. Centenars de milers de creadors. Sota aquest rètol tan ostentós s'han colat fins i tot els cuiners.

El diccionari de la Real Academia Española de la llengua defineix així el vocable: "Crear: produir alguna cosa del no-res". Conclusió: deu mil anys d'art intel·ligent i il·lustrat són inservibles per a l'artista contemporani que pretén començar del no-res. Estem davant d'una nova invasió iconoclasta?

Consum mitjà: des de 4,5 fins a 8,5 l/100 km. Emissions de CO₂: des de 119 fins a 197 g/km.

BMW Empreses

900 357 902
www.bmw.es/empresas

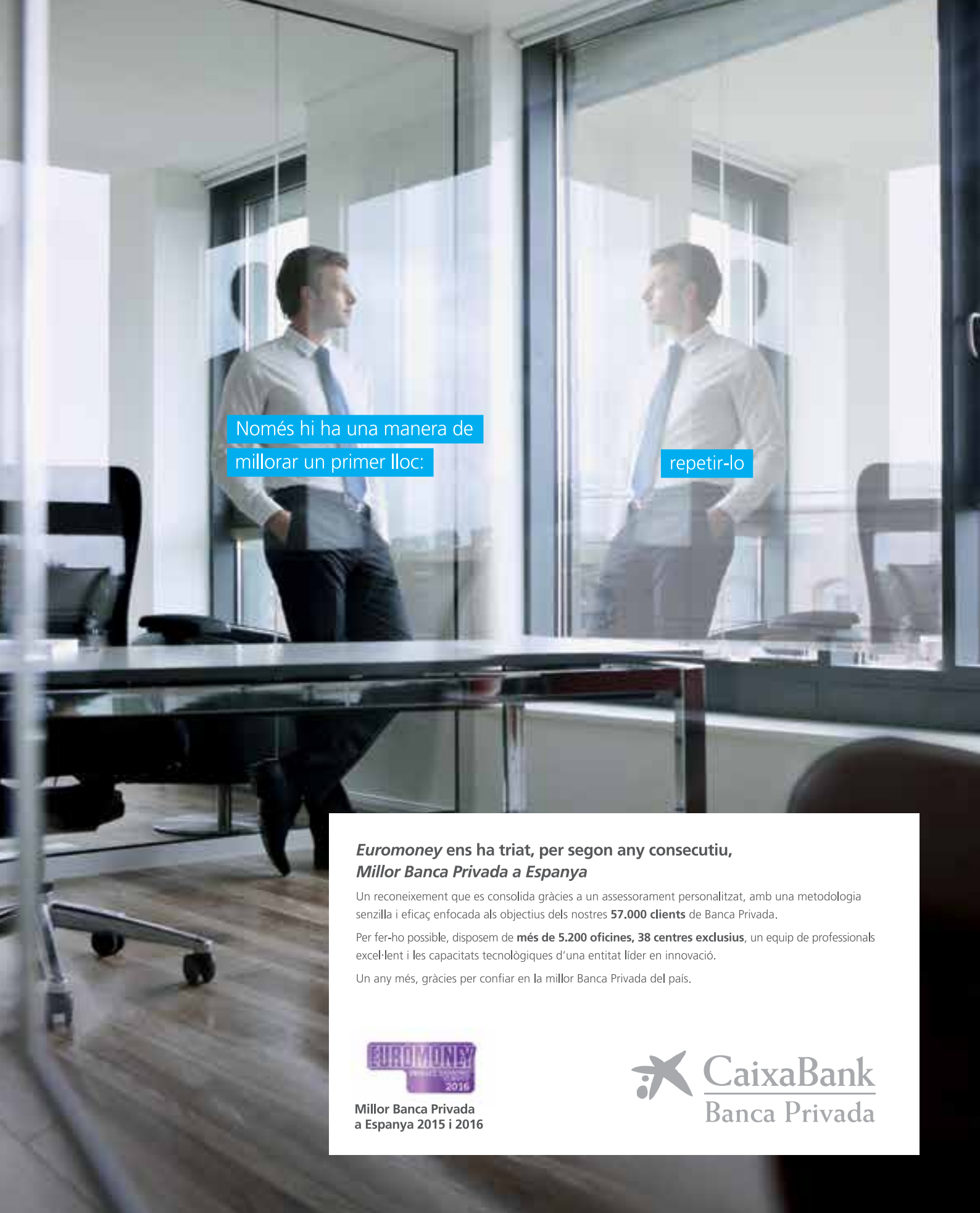

T'agrada conduir?

BENVINGUT A LA PERFECCIÓ

NOU BMW SÈRIE 7

A BMW sabem que un dels principals objectius de qualsevol empresa és ser millor en allò que fa. Buscar la perfecció. A BMW, el resultat d'aquesta cerca és el nou BMW Sèrie 7, un cotxe sorprenentment perfecte, amb una revolucionària innovació tecnològica i un confort exclusiu que li permetrà continuar avançant cap a aquest objectiu, tant a la seva empresa com en la vida. Perquè sabem que no hi ha res millor que envoltar-se de coses excepcionals per ser més a prop de la perfecció.

Només hi ha una manera de
millorar un primer lloc:

repetir-lo

***Euromoney ens ha triat, per segon any consecutiu,
Millor Banca Privada a Espanya***

Un reconeixement que es consolida gràcies a un assessorament personalitzat, amb una metodologia senzilla i eficaç enfocada als objectius dels nostres **57.000 clients** de Banca Privada.

Per fer-ho possible, disposem de **més de 5.200 oficines, 38 centres exclusius**, un equip de professionals excel·lent i les capacitats tecnològiques d'una entitat líder en innovació.

Un any més, gràcies per confiar en la millor Banca Privada del país.

**Millor Banca Privada
a Espanya 2015 i 2016**

CaixaBank
Banca Privada